

Aleksandra Skrzypietz

Królewscy synowie —
Jakub, Aleksander i Konstanty
Sobiescy

Królewscy synowie — Jakub, Aleksander i Konstanty Sobiescy

Nie przestaje mnie szokować nasza zależność od innych...

Maria Kazimiera do Jakuba Sobieskiego, 30.06.[?].

NGAB f. 694, o. 12, rkps 172, k. 67r—v

NR 2851

Aleksandra Skrzypietz

**Królewscy synowie —
Jakub, Aleksander i Konstanty
Sobiescy**

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzent
Krystyn Matwijowski

Spis treści

Wykaz skrótów	7
Wstęp	9
Dzieciństwo	23
U boku ojca	105
O ojcowską koronę	247
W wirach wielkiej polityki	345
W rodzinnym kręgu	473
Zakończenie	595
Bibliografia	601
Indeks nazw osobowych	649
Résumé	671
Zusammenfassung	671

Wstep

Jan III zdobył koronę po wielkim sukcesie, jakim była bitwa chocimska. Zapisał się jednak w historii Europy i całego chrześcijaństwa dzięki wiktorii wiedeńskiej z 1683 roku. Utrwalił w ten sposób sławę oręża polskiego, która jest Polakom szczególnie bliska, a dla naszej świadomości historycznej i narodowej bardzo cenna. Wiele wskazuje na to, że władca miał poczucie wagi swego sukcesu. Jego dumne słowa „Venimus, vidimus, Deus vicit...” nie tylko nawiązywały do Juliusza Cezara, ale trawestowały jego wypowiedź z chrześcijańską pokorą. Dzięki swemu zwycięstwu Jan III zapisał się w nieporównany sposób w dziejach Rzeczypospolitej. Pomniki króla i bardzo często występujące nazwy ulic z jego imieniem są nie tylko dowodem pamięci narodu, ale gwarantują, że będzie pamiętany.

Obok nieprzebrzmiałej sławy wielkiego wodza imię Jana III zapisały jego listy do Marii Kazimierzy. Zdaniem wielu, padł on ofiarą wielkiej miłości brutalnie wykorzystanej przez niegodną kobietę. „Niepokonana pasja” staje się w legendzie nieszczęściem mężczyzny, który nie potrafił wyzwolić się z więzów niedocenionej namiętności. Legenda, która opłotła kochanków, i czern, która przylgnęła do imienia Marysienki, położyła się cieniem na przekazach o dziejach ich rodziny. Opowieść o dzieciach króla jest w polskiej historiografii zagmatwana, skażona błędami, nieścisłościami, a najczęściej przedstawia synów skłóconych i uprzykrzających ojcu ostatnie chwile życia, a potem walczących z matką o schedę po nim. Z powodu bardzo ograniczonego dostępu do źródeł powtarzano w literaturze utarte poglądy, często owiane legendą, zwykle jeszcze bardziej ją utrwalające. Niedomówienia, przeinaczenia czy też połowiczne informacje i wnioski stąd wypływające krążą po historiografii, nie pozwalając na krytyczne, ale też głębsze spojrzenie na historię rodziny, która zabłysła w polskich dziejach najjaśniejszym światłem wiktorii wiedeńskiej i zgasła w ciągu niespełna piętnastu lat wraz ze śmiercią Jana III. Początek krytycznych badań nad rolą Marii Kazimierzy, a także dziejami córki Sobieskich Teresy Kunegundy wiąże się z pracami Michała Komarowskiego, którego działalność stała się inspiracją do powstania tej książki.

Czytając listy Jana III, rzadko zwraca się uwagę na to, że obok głębokiego uczucia do małżonki żywił on nie mniej czułości dla dzieci, nieodmiennie o nie pytając czy przesyłając pozdrowienia. Na dworze królewskim dorastało trzech synów monarszych — Jakub, Aleksander i Konstanty, a także ich siostra — Teresa Kunegunda. Losy rodzeństwa — tragiczne, zarówno na niwie politycznej, jak i osobistej, nie zdobyły zainteresowania historyków, choć o ich ojcu napisano bez liku książek. Nawet udział Jakuba w kampaniach 1683 i 1686 roku oraz jego własne opisy tych wydarzeń nie doczekały się szczególnego zainteresowania historyków.

Po śmierci ojca Jakub Sobieski kandydował do korony polskiej. Zgodnie z przykładem Wazów, jedynym, z którego mógł skorzystać, powinien był zasiąść na tronie. W zmienionej sytuacji politycznej, wśród ludzi, którzy świadomością i postępowaniem daleko odeszli od swych przodków z pierwszej połowy XVII wieku, władzy nie zdobył. Ważne jest dla nas nie tylko to, że przegrał, ale także powody, dla których tak się stało, i to będę starała się wyjaśnić. Dwaj młodszy synowie króla — Aleksander i Konstanty pozostawali w cieniu starszego brata. Ani sukcesy

wojenne, ani polityczne nadzieje nigdy nie stały się ich udziałem w takim stopniu, jak w przypadku Jakuba. Najwięcej czytamy o młodszych królewiczach w listach Marii Kazimiery. Jako kochająca matka poświęcała synom wiele uwagi.

Omawiając losy synów Jana III, wypada przedstawić je na szerokim tle historycznym i obyczajowym. Umożliwi to także porównanie ich sytuacji do warunków, w których wzrastali Wazowie, by ostatecznie sięgnąć po tron. Dzięki temu można poznać mechanizmy rządzące życiem i losami dzieci polskich monarchów XVII wieku i zmianom, jakim one ulegały. Jedynie szerokie tło epoki, w której przyszło Sobieskim żyć, nie tylko z odniesieniami do spraw polskich, ale także międzynarodowych, umożliwi zrozumienie tego, co przydarzyło się synom Jana III, i wskazanie przyczyn ich klęski. Zarysowuje się bowiem pytanie o to, dlaczego z domniemanych następców ojca stali się pionkami w grze prowadzonej przez polskie i obce siły, które ich nazwisko — nadal popularne i dobrze kojarzone — wykorzystywały do własnych celów politycznych. Wydarzenia historyczne ukazane w pracy mają na celu pokazanie, jak wpływały one na życie królewiczów Sobieskich, jako że bez względu na to, czy synowie Jana III próbowali brać czynny udział w polityce, czy stawali się jedynie obiektem cudzych rozgrywek, niemal wszystko, co działo się w Polsce, a czasem w całej Europie, wpływało na ich życie i decydowało o ich losach. Praca ma pokazać, jak wyglądało życie polskich królewiczów zarówno za panowania ojca, jak i po jego śmierci, a także, jak zmieniła się pozycja książąt, którzy stali się przedmiotem cudzej gry dyplomatycznej, a później wpadali w nicość polityczną.

Książka stanowi próbę rozprawienia się z prezentowaną przez polską historiografię czarną legendą oplatającą dzieje Sobieskich. Zarzuty o skrajną nieudolność, a zwłaszcza chciwość są przesadne i dają się wytłumaczyć trudnym momentem dziejowym, w którym żyli. Stali się ofiarami nie tylko własnych, przyznajmy — przeciętnych, zdolności, ale przede wszystkim komplikacji politycznych i tragedii całego państwa — będących skutkiem wojny północnej.

Na legendzie oczerniającej królewiczów kładzie się cieniem także fatalna opinia historiografów na temat Marii Kazimiery. Zwłaszcza niejasnym, a często opisywanym wydarzeniem jest kłótnia, do której doszło między matką a najstarszym synem zaraz po śmierci Jana III. Nierzadko w dotychczasowej literaturze, królowa i Jakub byli wręcz demonizowani i z korzyścią dla prawdy historycznej byłoby sprowadzenie obojga do wymiarów ludzkich, a więc pokazanie tragicznych przyczyn nieporozumień, które narastały między nimi już od pewnego czasu. Wyjaśnienia wymagają nie tylko tamte spory, ale przede wszystkim opowieści na temat zachowania królewicza Jakuba jeszcze przed śmiercią króla — powtarzane chętnie oskarżenia o jego zakusy na życie ojca — zamiary otrucia rodziny i ukoronowania się przemocą. W historiografii nie podkreśla się wystarczająco mocno, że źródłem tych opowieści był przede wszystkim niechętny królewiczowi ambasador francuski. Ze względu na rywalizację pomiędzy nimi nie można tych przekazów traktować zupełnie poważnie.

Nie powstała dotąd praca, która wyczerpująco przedstawiałaby losy królewiczów. Do książek najobszerniej poruszających ten temat należy opracowanie

o kłopotach, jakie napotkał królewicz Jakub w ułożeniu sobie stosunków z władzami cesarskimi i utrzymaniu zastawu oławskiego, pióra Kazimierza Piwarskiego¹. Inną pracą przedstawiającą Sobieskich, ze szczególnym uwzględnieniem ich działalności mecenasowskiej na Śląsku, jest książka Wandy Roszkowskiej². Poza dość ogólnym zapoznaniem czytelnika z losami wszystkich trzech królewiczów praca umożliwia także poznanie dziejów córek królewicza Jakuba. Ma ona charakter popularyzatorski, zatem nie należy wymagać od niej ani zbytniej szczegółowości, ani bezwzględnego dążenia do wyświetlenia całej prawdy o Sobieskich. Autorka wspomina o „mitycznym” archiwum Sobieskich. Miała na myśli te źródła, do których obecnie udało się dotrzeć. Już sam fakt ujawnienia dokumentów niedostępnych od czasów II wojny światowej, w dużej części nigdy niewykorzystywanych, skłania do przedstawienia losów Sobieskich tak dokładnie, jak to tylko możliwe. Zamiar przybliżenia dziejów potomków Jana III przyświecał Władysławowi Zawadzkiemu, który z okazji odkrycia grobowca kryjącego szczątki Jakuba i Konstantego, poświęcił im niewielką broszurę³. Także Karol Boromeusz Hoffman przedstawił królewiczów w cyklu artykułów *Historia upadku dynastii Sobieskich*⁴. Zawarł w niej wiele cennych spostrzeżeń na temat losu, jaki spotkał dom królewski, i przyczyn, które do tego doprowadziły, choć nie ustrzegł się powtarzania obiegowych opinii będących legendami.

W PSB ukazały się biogramy wszystkich trzech królewiczów pióra Jarosława Porazińskiego⁵, a o Konstantym obszerny artykuł biograficzny napisała Wanda Roszkowska⁶. Na szczególną uwagę zasługują publikacje Zofii Libiszowskiej pokazujące Sobieskich jako uczestników międzynarodowej sceny politycznej i towarzyskiej po śmierci ojca⁷.

Obszerne i cenne wzmianki na temat królewiczów odnajdziemy również w biografiach Jana III autorstwa Zbigniewa Wójcika⁸ i Otto Forsta de Battaglii⁹. W dawniejszych opracowaniach postaci synów Jana III zostały oplecione czarną legendą¹⁰. Także biografie Marii Kazimierzy pióra Michała Komasyńskiego przed-

¹ K. PIWARSKI: *Królewicz Jakub Sobieski w Oławie*. Kraków 1939.

² W. ROSZKOWSKA: *Oława królewiczów Sobieskich*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1984.

³ W. ZAWADZKI: *Jakub i Konstanty Sobiescy. Wspomnienie historyczne z powodu odkrycia ich grobowca w kościele żółkiewskim*. Lwów 1862.

⁴ K.B. HOFFMAN: *Historia upadku dynastii Sobieskich z nowych dokumentów*. „Gazeta Polska” 1862.

⁵ J. PORAZIŃSKI: *Aleksander Sobieski*. PSB 1999—2000. T. 39; IDEM: *Jakub Ludwik Sobieski*. PSB 1999—2000. T. 39; IDEM: *Konstanty Sobieski*. PSB 1999—2000. T. 39.

⁶ W. ROSZKOWSKA: *Konstanty Sobieski królewicz polski*. W: *Studia z dziejów epoki Jana III Sobieskiego*. Red. K. MATWIJOWSKI. Wrocław 1984.

⁷ Z. LIBISZOWSKA: *Fascynacja w Europie Janem Sobieskim w XVII i XVIII wieku*. W: *Studia z dziejów epoki...*; EADEM: *Ród Sobieskich w Europie po śmierci Jana III*. „Sobótka” 1980, R. 35, nr 2.

⁸ Z. WÓJCİK: *Jan III Sobieski 1629—1696*. Warszawa 1994.

⁹ O. FORST DE BATTAGLIA: *Jan Sobieski król Polski*. Przekł. K. SZYSZKOWSKA. Warszawa 1983.

¹⁰ L. ROGALSKI: *Dzieje Jana III Sobieskiego*. Warszawa 1847; A. ŚLIWIŃSKI: *Jan Sobieski*. Warszawa 1924.

stawiają we fragmentach historię życia jej synów¹¹, a osobna praca — życiorys Teresy Kunegundy¹². Podobnie jak w wypadku biografii króla — starsze opracowania ukazują życie rodziny w legendarnych czarnych barwach¹³.

Najbardziej interesującym wątkiem w dziejach Sobieskich była ich przegrana w elekcji 1696—1697 roku. Do ich udziału w walce wyborczej odnoszą się wszystkie opracowania dotyczące tego wydarzenia, poczynając od Antoniego Walewskiego, który pisząc o ówczesnych wydarzeniach, podkreślał szanse królewicza Jakuba na sukces¹⁴. Kwestię elekcji poruszał też Jacek Staszewski w biografii Augusta II i artykule dotyczącym ówczesnej walki wyborczej¹⁵. Bezpardonowość tej walki ukazał w swej niedrukowanej rozprawie Stanisław Orszulik¹⁶. W żadnej z tych prac nie pokazano w pełni starań Sobieskich o koronę ojcowską, gdyż nie stanowili oni centrum zainteresowania autorów. Właściwie we wszystkich opracowaniach, których autorzy omawiali to bezkrólewie, nieodmiennie koncentrowano się jedynie na pierwszym jego okresie i kłótni w rodzinie królewskiej, z góry przypisując to wydarzenie chciwości Jakuba Sobieskiego, względnie chorobliwym ambicjom Marii Kazimieri.

Synowie Jana III występują na kartach niemal wszystkich opracowań dotyczących wojny północnej¹⁷. Kandydaturą Sobieskich do korony w tym czasie zajął się Józef A. Gierowski¹⁸. Wymienić tu należy także prace Jacka Staszewskiego¹⁹

¹¹ M. KOMASZYŃSKI: *Maria Kazimiera d'Arquien Sobieska królowa Polski (1641—1716)*. Kraków 1983; IDEM: *Piękna królowa Maria Kazimiera d'Arquien Sobieska*. Kraków 1995.

¹² IDEM: *Teresa Kunegunda Sobieska*. Warszawa 1982.

¹³ W. CZERMAK: *Marya Kazimiera Sobieska*. Kraków 1899; K. WALISZEWSKI: *Marysienka. Marie de la Grange d'Arquien reine de Pologne femme du Sobieski 1641—1716*. Paris 1898.

¹⁴ A. WALEWSKI: *Dzieje bezkrólewia po skonie Jana III*. Kraków 1874.

¹⁵ J. STASZEWSKI: *August II Mocny*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1998; IDEM: *Elekcja 1697 roku*. W: „*Jak Polskę przemienić w kraj kwitnący...*” *Szkice i studia z czasów saskich*. Olsztyn 1997.

¹⁶ S. ORSZULIK: *Pisma polityczne bezkrólewia po śmierci Jana III Sobieskiego (1696—1697)*. Kraków 1982, mspw w archiwum BJ.

¹⁷ G. JONASSON: *Karl XII:s polska politik 1702—1703*. Stockholm 1968; IDEM: *Karl XII und Polen 1700—1706*. W: *Changes in Two Baltic Countries Poland and Sweden in the XVIIIth Centuries*. Red. E. CIEŚLAK, H. OLSZEWSKI. Poznań 1990; A. KAMIŃSKI: *Imponderabilia społeczeństwa obywatelskiego Rzeczypospolitej Wielu Narodów*. W: *Rzeczpospolita wielu narodów i jej tradycje. Materiały z konferencji „Trzysta lat od początku unii polsko-saskiej. Rzeczpospolita wieku narodów i jej tradycje.”* Kraków 15—17 IX 1997. Red. A.K. LINK-LENCZOWSKI, M. MARKIEWICZ. Kraków 1999; A. KAMIŃSKI: *Konfederacja sandomierska wobec Rosji w okresie poaltranszadzkim 1706—1709*. Wrocław—Warszawa—Kraków 1969; IDEM: *Początki antyszwedzkiego sojuszu. Ze stosunków polsko-rosyjskich 1704—1706*. PH 1969, R. 60, z. 2.

¹⁸ J.A. GIEROWSKI: *Kandydatura Sobieskich do tronu polskiego w czasie wielkiej wojny północnej*. „*Sobótka*” 1980, z. 2; IDEM: *Między saskim absolutyzmem a złotą wolnością. Z dziejów wewnętrznych Rzeczypospolitej w latach 1712—1715*. Wrocław 1953; IDEM: *W cieniu Ligi Północnej*. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1971.

¹⁹ J. STASZEWSKI: *O miejsce w Europie. Stosunki Polski i Saksonii z Francją na przełomie XVII i XVIII wieku*. Warszawa 1973; IDEM: *Stosunki Augusta II z kurii rzymską w latach 1704—1706 (Misja rzymska)*. Toruń 1965.

i dwa wyczerpujące opracowania Jarosława Porazińskiego²⁰. Wśród starszych autorów opisujących tamte wydarzenia na wzmiankę zasługuje przede wszystkim Kazimierz Jarochoński²¹.

Powstały liczne biografie postaci żyjących na przełomie XVII i XVIII wieku, a w każdej z nich znajdujemy nawiązanie do losów Sobieskich²². Nie sposób wymienić tutaj wszystkich, nierzadko bardzo cennych, opracowań odnoszących się do tamtego czasu; ich zestawienie zawiera bibliografia.

Źródła do dziejów Sobieskich są w niewielkiej części drukowane. Za najważniejsze uznać trzeba listy Jana III do żony²³. Ich zawartość jest dla nas niezmiernie ważna, gdyż dokumentują stosunki między rodzicami i dziećmi. Pokazują przede wszystkim napięcie, z jakim hetman oczekiwał narodzin syna, i zainteresowanie, z jakim śledził początki jego życia. Prawdopodobnie kolejne dzieci przyciągały nie mniejszą uwagę Sobieskiego, a nie czytamy na ich temat tak wiele, gdyż małżonkowie Sobiescy rzadziej się później rozstawali. Wydrukowano również kilka listów Marii Kazimiery, kierowanych do najstarszego syna²⁴. Świadczą one najpełniej o matczynej miłości.

Drukiem ukazały się dzienniki królewicza Jakuba odnoszące się do jego udziału w kampanii wiedeńskiej²⁵, a później w wyprawie mołdawskiej w 1686 roku²⁶. Dzięki nim Jakub wpisał się w chlubną tradycję rodu — pradziada Stanisława Żółkiewskiego i swego dziada Jakuba Sobieskiego. Listy członków rodziny Sobieskich i ich najbliższych znajdujemy w publikacji Helcla²⁷. Niemal w każdej pracy

²⁰ J. PORAZIŃSKI: *Epiphania Poloniae. Orientacje i postawy polityczne szlachty polskiej w dobie wielkiej wojny północnej (1702—1710)*. Toruń 1999; IDEM: *Sejm lubelski w 1703 roku i jego miejsce w konfliktach wewnętrznych na początku XVIII wieku*. „Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 83, z. 1. Poznań 1987.

²¹ K. JAROCHOWSKI: *Dzieje panowania Augusta II. Od śmierci Jana III do chwili wstąpienia Karola XII na ziemię polską*. Poznań 1856; IDEM: *Polityka brandenburska w pierwszych latach wojny Karola XII i misja Przebendowskiego do Berlina w 1704 roku*. W: IDEM: *Nowe opowiadania i studia historyczne*. Warszawa 1882; IDEM: *Porwanie Jakuba i Konstantego Sobieskich przez Augusta II na drodze między Oławą a Wrocławiem dnia 27 lutego 1704 roku*. W: IDEM: *Opowiadania i studia historyczne*. Poznań 1863.

²² Z. ANUSIK: *Karol XII*. Wrocław—Warszawa—Kraków 2006; R. KAWECKI: *Kardynał Michał Stefan Radziejowski (1645—1705)*. Opole 2005; K. PIWARSKI: *Hieronim Lubomirski hetman wielki koronny*. Kraków 1929; B. POPIOŁEK: *Królowa bez korony. Studium z życia Elżbiety z Lubomirskich Sieniawskiej ok. 1669—1729*. Kraków 1996; M. WAGNER: *Stanisław Jabłonowski (1634—1702), polityk i dowódca*. Siedlce 1997.

²³ JAN SOBIESKI: *Listy do Marysieńki*. Oprac. L. KUKULSKI. Warszawa 1962.

²⁴ W. ZIEMBICKI: *Nieznane listy Marii Kazimiery*. Kraków 1935.

²⁵ *Królewicza Jakuba Sobieskiego dyaryusz Wyprawy Wiedeńskiej w 1683 r.* Wyd. T. Wierzbowski. Warszawa 1883.

²⁶ *Diariusz kampanii w wołoskiej ziemi 1686 r. królewicza Jakuba Sobieskiego*. Załącznik do C. CHOWANIEC: *Wyprawa Sobieskiego do Mołdawii w 1686 r.* Warszawa 1932. [Znane jest też wydanie rumuńskie tegoż diariusza: *Jurnalul principelui Jacob Sobieski fiul regelui Joan Asupra Campaniei Polone in Moldova la 1686*. Przekł. C. CHOWANIEC. *Memoriile Sectiunii Istorice*. Seria III. T. 13.].

²⁷ *Listy różnych historycznie znakomitych osób z czasów bezkrólewia po Janie III i panowań Augusta II, Stanisława I i Augusta III (r. 1696—1737)*. Biblioteka ordynacji Myszkowskiej. Kraków 1860.

zawierającej źródła odnoszące się do początków XVIII wieku spotykamy korespondencję Sobieskich, kierowaną do nich lub prowadzoną przez postronnych, ale omawiającą poczynania członków rodziny królewskiej²⁸.

Nieocenionym źródłem wiedzy o życiu codziennym na dworze Sobieskich są relacje Kazimierza Sarneckiego²⁹. Stosunki panujące w rodzinie królewskiej poznać możemy dzięki przekazom podróżników francuskich³⁰ i włoskich³¹, i po części na podstawie pamiętnika Mongrillona — sekretarza ambasady francuskiej w Polsce³². Ten ostatni jest jednak skażony rywalizacją toczącą się w latach 1696/1697 pomiędzy Melchioriem de Polignac i Jakubem Sobieskim.

Opublikowano także jeden z diariuszy omawiających wydarzenia bezkrólewia po Janie III³³. Zasługuje on na szczególną uwagę, gdyż jego autor opowiadał się wyraźnie po stronie Jakuba Sobieskiego. Wiadomości na temat ówczesnych wydarzeń czerpiemy także z depeš ambasadora francuskiego, choć są one nacechowane niechęcią do Sobieskich i stanowią najlepsze świadectwo brutalnych działań, jakie podejmował przeciw nim Francuz³⁴. Ukazało się także kilka pamiętników i dzienników szlacheckich — Stanisława Niezabitowskiego³⁵, Krzysztofa Zawiszy³⁶, Erazma Otwinowskiego³⁷ i innych. Tendencyjne opisy stosunków panujących w rodzinie królewskiej, a zwłaszcza wydarzeń po śmierci Jana III,

²⁸ *Archiwum spraw zagranicznych francuskie do dziejów Jana Trzeciego*. Oprac. K. WALISZEWSKI. T. 1: *Lata 1674—1677*. Kraków 1879; T. 2: *Lata 1677—1679*. Kraków 1881; T. 3: *Lata 1680—1683*. Kraków 1884; *Pisma do wieku i spraw Jana Sobieskiego*. Wyd. F. Kluczycki. Kraków 1880; *Sobieszciana archiwalne w zbiorach biblioteczno-muzealnych hrabiów Tarnowskich w Suchej*. Zebrał J. SERUGA. PHW 1934, T. 7; *Źródła do dziejów Polski*. Wyd. M. Bielowski, A. Przeździecki. T. 1. Wilno 1843.

²⁹ K. SARNECKI: *Pamiętniki z czasów Jana Sobieskiego. Diariusz i relacje z lat 1691—1696*. Wyd. J. Woliński. Wrocław 1958.

³⁰ *Podróż bezimiennego księdza francuskiego do Polski za króla Jana Sobieskiego*. Wyd. J. Bartoszewicz. „Biblioteka Warszawska” 1859, T. 4.

³¹ *Diariusz podróży do Polski wyjęty z pamiętników Jana Chrzyciela Faggiuoli*. Wyd. F. Kluczycki. „Czas. Dodatek Miesięczny”. R. 3, T. 11. Kraków 1858.

³² M. DE MONGRILLON: *Pamiętnik sekretarza ambasady francuskiej w Polsce pod koniec panowania Jana III oraz bezkrólewia i wolnej elekcji po jego zgonie (1694—1698)*. Oprac. Ł. CZEŚCIK. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1982.

³³ *Dyaryusz prawdziwy, bo bez imienia autora wszystkich rzeczy i dziejów, które się w Polsce działy po śmierci Jana III króla polskiego aż do obrania Augusta II. (Z rękopisu spóczesnego)*. W: L. ROGALSKI: *Dzieje Jana III Sobieskiego*. Warszawa 1847.

³⁴ *Depesze księdza de Polignac posła francuskiego po śmierci Jana III króla polskiego. Z rękopisu cesarskiej biblioteki w Paryżu*. T. 1 i 2. Wyd. J.K. Zupański. Poznań 1855. O tendencyjności depeš Polignaca zob. E. JASTRZĘBSKA: *Maria Kazimiera wobec kandydatury syna Jakuba podczas bezkrólewia w świetle depeš ambasadora Polignaca (1696—1697)*. „Sobótka” 1980, R. 35, nr 2, oraz A. SKRZYPIETZ: *Bezkrólewie po śmierci Jana III Sobieskiego w narracji ambasadora francuskiego Melchiora de Polignac*. W: *Narracje — (auto)biografia — etyka*. Red. L. KOCHANOWICZ, R. NAHORNY, R. WŁODARCZYK. Wrocław 2005.

³⁵ S. NIEZABITOWSKI: *Dzienniki 1695—1700*. Wyd. A. Sajkowski. Poznań 1998.

³⁶ K. ZAWISZA: *Pamiętniki... wojewody mińskiego (1666—1721)*. Wyd. J. Bartoszewicz. Warszawa 1862.

³⁷ E. OTWINOWSKI: *Pamiętniki do panowania Augusta II*. Poznań 1838.

z których obficie korzystali historycy, zostawili Salvandy³⁸, La Bizardiere³⁹ czy Parthenay⁴⁰.

Większość źródeł odnoszących się do interesującego nas okresu pozostała niepublikowana. Kopalnią informacji dotąd nieznaną historykom i niewykorzystanych jest zbiór korespondencji i materiałów znajdujących się w archiwum Sobieskich, dawniej przechowywanym w Berlinie, a wywiezionym stamtąd do Mińska. Przechowuje je obecnie Nacyjanlnyj Gistarycznyj Archiu Biełarusi w Mińsku⁴¹. Są to dokumenty w niewielkiej części wykorzystane przez Helcla i Piwarskiego, które pozostawały w zaciśniętych magazynach, kryjąc wiele tajemnic rodziny królewskiej, nad którymi głowili się historycy XX wieku⁴². Nieznane i niewykorzystane dotąd archiwalia dotyczące Jakuba Sobieskiego i małżeństwa jego córki Marii Karoliny znajdują się — w Paryżu w Archives Nationales⁴³, a materiały odnoszące się do działań politycznych Sobieskich w Archives du Ministère des Affaires Étrangères⁴⁴. Źródła z archiwum monachijskiego Geheimes Staatsarchiv w przeważającej mierze zostały wykorzystane przez profesora Michała Komarzyńskiego i w pracy niniejszej spożytkowano je jedynie w niewielkim stopniu⁴⁵. W archiwach wiedeńskich — Haus- Hof- und Staatsarchiv⁴⁶ oraz moskiewskich — Rossijskij Gosu-

³⁸ N.A. SALVANDY: *Historia króla Jana Sobieskiego i królestwa polskiego*. Przekł. W. SIERAKOWSKI. T. 2. Lwów 1861 i T. 3. Lwów 1861.

³⁹ M. DE LA BIZARDIÈRE: *Bezkrólewie po Janie III Sobieskim*. Wyd. J. Bartoszewicz. Wilno 1853.

⁴⁰ J.B. PARTHENAY: *Dzieje panowania Fryderyka Augusta II, króla polskiego przez... w roku 1734 napisane*. Przekł. T. H...RT. Warszawa 1854.

⁴¹ NGAB — rkps 37, 86, 95, 96, 97, 99, 101, 103, 106, 107, 109, 110, 113, 114, 115, 118, 141, 145, 146, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 177, 178, 180, 182, 185, 189, 229, 232, 233, 234, 235, 236, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 253, 257, 258, 259, 261, 263, 264, 265, 268, 269, 273, 274, 275, 277, 278, 279, 280, 282, 283, 285, 287, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 304, 310, 311, 312, 313, 315, 318, 319, 320, 324, 326, 325, 326, 327, 329, 331, 333, 334, 335, 336, 338, 340, 343, 346, 347a, 347b, 349, 350, 351, 353, 358, 360, 361, 376, 378, 389, 399, 403, 407, 411, 413, 441.

⁴² Szczególną zasługę w ujawnieniu tego zbioru ma Wojciech Kriegseisen, który w 1998 roku opublikował zestawienie dokumentów odnoszących się do Sobieskich z inwentarza tamtejszego archiwum. W. KRIEGSEISEN: *Źródła do historii Rzeczypospolitej szlacheckiej w Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi w Mińsku*. KH 1998, R. 105, z. 4, s. 99—105. Dodać wypada w tym miejscu, że rzeczywista zawartość zbioru różni się nieco od wskazań inwentarzowych. Część dokumentów została błędnie zaklasyfikowana, ma też przedziwną paginację. Zastosowane oznaczenia stron świadczą o tym, iż są to niedociągnięcia już z archiwum białoruskiego, choć znakomita część poszytów nosi ślady obróbki dokonywanej w Niemczech.

⁴³ AN — AK rkps 543; AP rkps 1; 273, AP rkps 202; 273, AP rkps 203; 273, AP rkps 204.

⁴⁴ Najcenniejsze są materiały ze zbiorów: AE Pologne, Corr. 96, 97, 98, 104, 105, 112, 164, 165; AE Pologne, Mém. 4, 5, 6, 12, 14, 15, 16; AE Pologne, Suppl. 3, 168, 171 i AE Rome 393, 423, 428, 432, 435, 442, 443, 445, 448, 449, 454, 456, 460, 481, 512.

⁴⁵ GSTA Ks. 6632, 6633.

⁴⁶ HHSTA — Fam. Korr. AK rkps 32, 33, 50 i Polen rkps I/28, I/81, I/82, I/84, I/87, I/88, III/54, III/63.

darstvennyj Voennoistoričeskij Archiv w Moskwie⁴⁷ i Rossijskij Gosudarstvennyj Archiv Drevnich Aktov w Moskwie⁴⁸ znajdują się materiały o bardzo szczególnym charakterze. Nie jest ich wiele i nie mają zasadniczego znaczenia dla rozważań o Sobieskich, ale pozwalają doprecyzować informacje zawarte w innych źródłach, stanowią zatem cenne uzupełnienie naszej wiedzy. Lietuvos Mokslo Akademijos Bibliotekos Rankraščių Skyrius w Wilnie⁴⁹ i Lwiwska Naukowa Biblioteka im. Stefanyka NAN Ukraini we Lwowie (Archiwum Sapiechów)⁵⁰ gromadzą materiały odnoszące się przede wszystkim do majątków rodziny.

Wiele materiałów znajdujemy także w archiwach polskich — w Archiwum Głównym Akt Dawnych⁵¹, Bibliotece Narodowej⁵², Bibliotece Ossolińskich⁵³, Bibliotece Czartoryskich w Krakowie⁵⁴, bibliotekach PAN w Krakowie⁵⁵ i Kórniku⁵⁶ oraz w archiwach państwowych⁵⁷.

Praca ma konstrukcję chronologiczno-rzeczową. Rozdział pierwszy poświęcony jest narodzinom dzieci Sobieskich i kwestiom związanym z ich życiem na dworze rodziców. Ma to na celu ukazanie specyficznych warunków, w jakich wychowywali się królewicze, i przedstawienie gorących uczuć, jakimi darzyli ich rodzice. Fragmenty poświęcone edukacji stanowią okazję do pokazania, jak zmieniło się życie młodego magnata, który został królewiczem, a przede wszystkim daje porównanie wychowania odebranego przez Sobieskich z tym, które otrzymali Wazowie.

W rozdziale drugim pokazano życie dorastających królewiczów, w tym także wyprawy wojenne, w których uczestniczył u boku ojca Jakub Sobieski, i starania Sobieskich o utrzymanie korony w ręku rodziny, przez próby zdobycia dla króle-

⁴⁷ RGVA — f. 846, o. 6, rkps 27, f. 846, o. 16, rkps 30, f. 455, o. 1, rkps 1.

⁴⁸ RGADA — f. 12, o. 1, rkps 40, 41, 42, 43, 48, 49, 50, 51.

⁴⁹ LMAB — rkps F. 21—1750, F. 43—26900, F. 233—103, F. 233—107, F. 273—1093. F. 273—4059.

⁵⁰ LNB — rkps 231 I, 357 II, 411 II, 448 II, 876 II, 1054 II, 1447 II, 1848 I, 2123 II,

⁵¹ AGAD APP — rkps 14, 51, 57, 82, 135, 163, 163a, 164 i AR II — rkps 32, 35, 77, 80a, 1513, 2387, 2391, 2397, 2449; AR III — rkps 33, 36, 38a, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 72, 2404; AR IV — rkps 29; AR V — rkps 27, 2878, 3474, 5722, 6654, 8667, 9362, 10701, 12459, 12776, 13939, 16210, 18383.

⁵² BN — rkps 647, 3097, 6645, 6646, 6647, 6648, 6649, 6650, 6652, 6880, 9015.

⁵³ BOss. — rkps 66, 160, 254, 259, 260, 270, 272, 300, 304, 305, 449, 550, 651, 1622, 6147, 12806.

⁵⁴ BCzart. — rkps 42, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 200, 203, 204, 206, 219, 221, 289, 432, 433, 440, 441, 442, 443, 446, 449, 463, 465, 468, 469, 473, 474, 483, 488, 500, 508, 516, 520, 521, 525, 526, 528, 529, 536, 546, 551, 555, 569, 570, 866, 867, 1667, 1668, 1672, 1674, 1675, 2514, 2762, 5915, 5837, 5839, 5840, 5869, 5876, 5921, 5922.

⁵⁵ BPAN — rkps 5, 350, 366, 399, 949, 691, 978, 980, 981, 1095, 1402, 8318, 8325, 8348, 8352, 8727.

⁵⁶ BPANK — rkps 350, 384, 393, 394, 395, 397, 398, 399, 400, 401, 423, 517, 526, 596, 951, 966, 979, 984, 1130, 1200, 1322, 1404, 1516, 1560, 1596, 2183, 8438, 8444, 8461.

⁵⁷ APWawel APP — rkps 134; ASang. — teka 290/nr 2; AKPot. — rkps 3229, 3365, 3367, 3377, 3379; Podh. — rkps XII 11/1, XII 12/2, XII 12/3, XII 12/4 i APWrocław — Biskupstwo wrocławskie rkps 62; Gryf — rkps 1251, 1545, 1567.

wiczów poparcia w kraju i za granicą. Opisy chybionych, a wciąż ponawianych, zabiegów Sobieskich o korzystne małżeństwa dla dzieci mają na celu pokazanie niezmiernie trudnej sytuacji, w jakiej znalazła się rodzina, mimo korony spoczywającej na skroniach Jana III.

Rozdział trzeci poświęcony jest staraniom Sobieskich o zdobycie tronu po ojcu. Jego celem jest nie tylko przedstawienie działań przez nich podjętych, ale także trudności, jakie wówczas napotkali. Nieudolność królewiczów wraz z niechęcią magnaterii i państw ościennych do utrzymania Sobieskich na tronie spowodowały fiasko zabiegów rodziny królewskiej.

W rozdziale czwartym widzimy próby Sobieskich ułożenia sobie życia w niełatwej, zupełnie nowej rzeczywistości, w jakiej się znaleźli po utracie korony, a następnie starania o odbudowanie pozycji rodziny. Obserwujemy nie tylko klęskę tych wysiłków, ale również tragedię wieloletniego uwięzienia królewiczów, do której to doprowadziło, a później odrzucenie możliwości odegrania roli politycznej, o której dotąd Sobiescy marzyli.

Działania polityczne i walka Sobieskich o utrzymanie pozycji rodziny ukazane w rozdziałach drugim, trzecim i czwartym zostały przedstawione na tle rozgrywek toczących się pomiędzy Janem III, magnaterią, Augustem II i obcymi monarchami, w celu pokazania, jak bardzo życie Sobieskich uwikłane było w politykę nie tylko wewnętrzną, ale także międzynarodową.

Rozdział piąty opowiada o dalszych losach rodziny. Zawarto w nim opis tragedii małżeństwa królewicza Konstantego, starania królewicza Jakuba o wydanie za mąż córek i jego wygnanie z Oławy oraz działalność mecenasowską królewicza Aleksandra w Rzymie, jego chorobę i przedwczesną śmierć. Niemalą część opisu stanowią zabiegi o ugruntowanie wysokiej pozycji rodziny przez małżeństwa królewiczów i księżniczek, co stało się niespełnionym, ostatnim już marzeniem Marii Kazimiery. Ten rozdział ma układ problemowy, by uniknąć ciągłego powtarzania pewnych informacji. Nie ma w nim już polityki, a Sobiescy ukazani są jako osoby prywatne w kręgu rodziny i tych znajomości, które miały na celu zabezpieczenie przyszłości córek Jakuba. Losy księżniczek stanowią okazję do pokazania, jakie znaczenie miało jeszcze nazwisko Sobieskich w Europie, ale przede wszystkim do zbudowania portretu królewicza Jakuba jako ojca oraz do przedstawienia, jak układało się jego życie rodzinne w czasie, gdy polityka nie odrywała go już od obowiązków rodzicielskich.

Na zakończenie pragnę podać jeszcze kilka informacji dotyczących sposobu wykorzystania pewnych informacji w niniejszej pracy.

Królewicz Jakub Sobieski używał dwojga imion: Jakub Ludwik, ale w historiografii stosuje się dość niekonsekwentnie raz jedno z nich, raz obydwa. Dawniejsi historycy, zapewne idąc śladem Jana III, nazywali go jedynie Jakubem, w nowszych opracowaniach, choć nie wszystkich, używa się także jego drugiego imienia. W nawiązaniu do starszych prac przyjęłam zasadę, by nazywać królewicza krótko Jakubem.

Losy Teresy Kunegundy zostały przedstawione w pracy Michała Komarzyńskiego, zatem w tej książce przedstawiono królową jedynie o tyle, o ile jako

dziecko uczestniczyła w życiu dworu, a także potem, gdy jej losy łączyły się z życiem braci — na przykład, gdy rodzeństwo planowało spotkanie w celu przeprowadzenia podziału majątku po śmierci matki. Nieco więcej szczegółów z życia Teresy Kunegundy pojawia się w odniesieniu do jej małżeństwa, a to ze względu na kwestie nieporozumień małżeńskich Maksymiliana Emanuela i Teresy Kunegundy, dotyczących niewypłaconego posagu. By wyjaśnić napięcia między małżonkami, odbijające się echem w historiografii, należało wrócić do tematu, który poza tymi szczegółami traktowany jest w pracy ubocznie.

W odniesieniu do córek królewicza Jakuba, których perypetie związane z zamążpójściem zostały opisane w pracy, zastosowano tytuły księżniczek, ale występuje na stronach tej monografii także nazwa staropolska — „królewnisie”, używana w źródłach i przyjęta przez historiografię⁵⁸.

Jeżeli pojawia się sformułowanie „rodzina królewska”, to zawsze i tylko w odniesieniu do Sobieskich, choć oczywiście w tym czasie własną rodzinę miał August II. Nie umniejszając znaczenia Wettynów, w tej pracy „jedyną” rodziną królewską będą potomkowie Jana III.

Postacią często występującą na kartach pracy jest Maria Kazimiera. Nie dało się tego uniknąć z dwóch względów. Królowa będąc osobą nadzwyczaj energiczną, nigdy nie przestała odgrywać bardzo ważnej roli w życiu rodziny. Toteż często służyła synom radą, nie zawsze zresztą przez nich przyjmowaną, pragnęła przeforsować własne pomysły i zrealizować własne plany dotyczące spraw rodzinnych i politycznych. Tym samym wywierała znaczny wpływ na życie bliskich. Drugim powodem, dla którego tak często pojawia się imię Sobieskiej, jest jej obfita korespondencja. Przetrwało wiele listów królowej kierowanych do synów⁵⁹. Wiadomości z nich czerpane są jednostronne, gdyż nie zachowały się odpowiedzi królewiczów, zresztą ze słów królowej wynika, że nie byli oni wytrwałymi korespondentami i często nie odpowiadali na listy matki. Być może odpowiedzi królewiczów, czasami przecież z pewnością pisane, zaginęły w Rzymie lub Blois. Jednak zwykle brak odpowiedzi skazuje nas na jednostronne rozważania na podstawie przekazów królowej. Listy Marii Kazimierzy są bardzo obszerne i wyczerpująco traktują pewne kwestie. Tej cennej skłonności królowej do przelewania na papier myśli i spostrzeżeń zawdzięczamy możliwość odtworzenia przynajmniej w części losów rodziny. Ponieważ jednak niektóre wydarzenia oglądamy jedynie oczami Marii Kazimierzy i nasze informacje czerpiemy jedynie z jej korespondencji, dlatego jej osoba pojawia się tak często. Nie byłoby bowiem dobrze próbować nadawać charakteru obiektywnego temu, co w rzeczywistości jest narracją monarchini. Próba potraktowania jej wersji jako prawdziwej i jedynej byłaby fałszowaniem

⁵⁸ Dodajmy, że od czasów Zygmunta I Starego Jan III był pierwszym królem polskim, który doczekał się za swego życia wnucząt. Nic dziwnego, że nie ma w historii żadnego oficjalnego tytułu przyjętego dla wnuków królewskich.

⁵⁹ Ku rozczarowaniu badacza nie są one datowane. Królowa do końca życia zachowała zwyczaj oznaczania korespondencji tylko datą dzienną. Skazuje nas to na domysły, choć niektóre listy można datować na podstawie zawartych w nich drugorzędnych informacji o czyjejś śmierci lub ważnych wydarzeniach.

wydarzeń. Dlatego w tych sytuacjach, gdy jedynym źródłem wiedzy jest dla nas korespondencja królowej, podkreślono, że to ona tak pisała, twierdziła czy planowała. W wielu miejscach wersję monarchini można potwierdzić dzięki wzmiankom w innych dokumentach, wówczas możemy sprawdzić, w jakim stopniu jej informacje i opinie zgadzają się z cudzymi.

Na zakończenie pragnę bardzo serdecznie podziękować Panu Profesorowi Krystynowi Matwijowskiemu za cenne uwagi. Wspomnienie należy się nieodżałowanej pamięci Profesorowi Michałowi Komarzyńskiemu, który zachęcał mnie do podjęcia tego tematu badawczego. Słowa wdzięczności kieruję do moich Najbliższych, gdyż bez ich cierpliwości i wsparcia praca ta nigdy by nie powstała. Dziękuję także wszystkim, którzy udzielili mi pomocy na wszystkich etapach pracy nad książką.

Indeks nazw osobowych¹

- Abramowicz Zygmunt 124
Achremczyk Stanisław 25, 32, 164, 272, 293, 407, 571
Aftanazy Roman 87, 95, 142, 463
Agnetti 554, 555
Agostini (Augustini) Viviano 100, 187
Albani Alessandro 378, 510
Alberti Girolamo 94, 95, 204, 262, 274, 302, 308, 310, 336, 340, 347, 350, 355, 383, 386
Aleksander VIII 170
Altomonte Marcin 87, 88, 100
Amiel Olivier 178
Anderson M.S. 456
Andics Hellmut 177, 367
Anhalt Jan Jerzy von 124, 155, 159, 160, 161
Anisimow Evgenij 449
Anna 51
Anna Bretońska 513
Anna Iwanowna 466
Anna Stuart 496
Antkowiak Jacek 569
Anusik Zbigniew 15, 108, 374, 379, 381, 388, 389, 396, 399, 400, 402, 404, 405, 422, 423, 424, 437, 438, 440, 443, 444, 447, 450, 461, 589, 590, 593
Apafy Michał 123
Appiani Polissena 456
Argenson 535
Ariès Philippe 30, 38, 42, 43, 57, 95
Aronson Theo 533, 571, 573
Arquien Anne Ludwik de la Grange de Maligny d' 35, 79, 137
Arquien Jeanne de la Grange d' 180, 368
Arquien Marie de la Grange d' 180
Arquien 291
Arquien Henri de la Grange d' 98, 117, 119, 160, 173, 193, 205, 233, 309, 338, 349
Arquien Kazimierz de la Grange d' 516
Arquien Ludwik de la Grange d' 508
Arquien Lukrecja de la Grange d' 516
Artamonow W.A. 248, 459
Ashley Maurice 468
Askenazy Szymon 563
Åström Sven Erik 467
August II 324, 326, 328, 331, 333, 334, 335, 336, 337, 339, 342, 347, 349, 350, 351, 352, 356, 358, 361, 362, 363, 364, 365, 367, 374, 375, 376, 377, 378, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 393, 396, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 404, 405, 408, 409, 410, 411, 413, 415, 416, 418, 419, 421, 422, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 434, 436, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 480, 482, 486, 490, 491, 505, 527, 533, 535, 537, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 555, 556, 558, 578, 579, 580, 581
August III (Fryderyk August) 112, 405, 463, 468, 541, 558, 579, 587
Augustyniak Urszula 51, 55, 56, 62, 74, 75, 77, 82, 83, 90, 112, 113, 130, 151, 162, 368, 382, 460, 505, 581
Aulnoy Marie Catherine d' 66, 502
Aureliusz 435
Auvergne Anne-Genevève d' 560, 563, 564, 566
Aviano'd Marco 106
Axer Jerzy 139

¹ W indeksie nie uwzględniono głównych bohaterów, czyli Aleksandra, Jadwigi Elżbiety, Jakuba i Konstantego Sobieskich oraz Jana III i Marii Kazimiery.

Bachowski 435
Bacqueville Antoine de 569, 586, 587, 591
Baden Ludwik von 155, 294, 324
Badinter Elisabeth 29, 34, 70
Baeumler Suzanne 145, 153, 176, 177, 178, 209, 434, 495, 524
Bäker B.A. 504
Balcerzak Elżbieta 566
Baliński Michał 125, 253, 580, 581
Baluze Antoine 368
Bandtkie Jerzy Samuel 36, 342
Baranowicz Zofia 84
Baranowski (Bogusław) Piotr 285, 286
Baranowski Andrzej J. 87
Baranowski Bogusław (Piotr) 263, 341
Baranowski Bohdan 263
Barącz Sadok 38, 142, 461
Barberini Karol 249, 251, 256, 258, 261, 264, 279, 282, 283, 287, 291, 305, 307, 310, 334
Barker Thomas M. 121, 123, 130
Barkiewicz Małgorzata 222
Bartelski Lesław 84
Bartkiewicz Kazimierz 326
Bartnicki Andrzej 60
Bartolus Josef 582
Bartoszewicz Julian 16, 125, 162, 170, 253, 265, 269, 273, 284, 370, 384, 396, 397, 400, 402, 404, 423, 457, 471, 483, 578, 579, 580, 590, 593, 594
Barycz Henryk 47, 48, 49, 50, 51, 53, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 75, 125, 139, 228
Bastard L. de 230, 258, 266, 288, 289, 291, 292, 325, 326, 331
Bavière Anna de 109
Bąkowska Eligia 38, 130
Beaujeau 97
Bednarski Henryk 31
Bednarski Stanisław 60
Beichlingen Wolff Diertich 363, 402
Bellavita Gaetano 489
Bełcikowska Anna 139
Benedykt XIII 572
Benger Mikołaj 125
Bercsényi Mikołaj 391
Berdysz Emil 126
Bérenger Jean 533
Berg 432
Bernard Samuel 311
Bernhardi-Bernitzowa Sofianna zw. Corbinia-
ną 76
Bernicz Augustyn 289, 291, 296
Bernini Gian Lorenzo 532
Bersohn Mathias 74
Bertrand Arthur 153
Besala Jerzy 50, 51, 55, 71, 123
Besenal Jan Wiktor 463
Bessy 567, 568
Béthune de 77, 289, 333, 527, 559, 560
Béthune Maria Ludwika de 28, 76, 184, 185, 508
Béthune François-Gaston de 107, 122, 144, 153, 161, 166, 169, 171, 173, 174, 189, 190, 200, 201, 204
Bidziński Stefan 134, 179, 270, 271, 278, 284, 309
Bieganowska Urszula 76
Bielewicz Mirosław 130
Bielińska Ludwika Maria 272
Bieliński Kazimierz Ludwik 155, 156, 157, 158, 159, 160, 198, 324, 334
Bielowski Antoni 16, 51, 335
Bielowski Michał 157
Bieniarzówna Janina 40
Bieńkowska Wiera 154
Bieńkowski Tadeusz 60, 139, 142
Biernat Czesław 264
Bluche François 154
Błaszczyk Grzegorz 351
Bobrowicz Jan N. 108
Bocheńscy Aleksander i Maria 257
Bogdanowski Janusz 91
Bogucka Maria 34, 38, 70, 196, 204, 215, 272, 281, 322, 466, 467
Boguszowicz Szymon 87
Boham de 122
Bombardy Paolo 213
Bonfond Gabriel de 782
Bonfond Simon de 430, 431, 432, 433, 439, 441, 442, 513
Bongie L.L. 562, 568, 570, 585, 586, 587, 591
Bonnac Jean Louis d'Usson 375, 390, 405, 443
Boockman Hartmut 524
Borejsza Jerzy W. 314
Borkowska Małgorzata 40, 472, 544, 553, 555
Borowiejska-Birkenmayerowa Maria 129
Borowski Andrzej 39
Boska-Osińska Krystyna 52
Bostel Ferdynand 63
Bouillon Emanuel-Théodore de, diuk 464, 474, 490, 561, 563, 564, 566, 567, 569, 570

- Bouillon Emanuel-Théodose de, 365
 Bouillon Godfryd Karol de 592
 Bouillon Karol Godfryd de 569, 586, 591, 592
 Bouillon Luiza de 570, 586, 587, 592
 Bourbon Elżbieta Charlotte 512, 558
 Bourbon Filip d'Orleans 33, 144, 178
 Bourbon Filip ks. Chartres (później d'Orléans Regent Francji) 52, 154, 166, 511, 512, 514, 515, 534 568, 550
 Bourbon Ludwik Delfin 133, 171, 172
 Bourbon Ludwik Józef ks. de Vendome 479
 Bourbon Maria Teresa 154
 Bourbon-Condé Anna 109
 Bourbon-Condé Henryk de 473
 Bourbon-Condé Ludwik de 33, 473
 Bourbon-Condé Ludwik Józef 473
 Bourbon-Condé Ludwika Anna de 479
 Bourbon-Condé Ludwika Elżbieta de 479
 Bourbon-Condé Maria Anna de 479
 Bourbon-Condé Maria Anna de 479
 Bouscheron 512, 513, 515
 Boyé Pierre 571, 586
 Brahmer Mieczysław 100, 499
 Branicki Jan Klemens 568
 Braun Ernest 43
 Braunschweig-Lüneburg Ernest August von 221
 Braunschweig-Lüneburg Jan Fryderyk von 221
 Braunschweig-Lüneburg Charlotte Felicitas von 221
 Braunschweig-Lüneburg Chrystian Henryk von 221
 Braunschweig-Lüneburg Ernest August von 221
 Braunschweig-Lüneburg Henrietta von 221
 Braunschweig-Lüneburg Maksymilian von 221
 Breza Wojciech Konstanty 267
 Brockhoff Evamaria 145, 153, 176, 177, 178, 209, 434, 495, 524
 Broel-Plater Włodzimierz 335
 Bronisz Piotr 400, 410, 411, 412
 Broucek Peter 111
 Bruchnalski Wilhelm 139
 Brückner A.G. 279, 463
 Bryant Mark 506
 Brzostowski Konstanty 229, 231, 286
 Buchowski A.S. 217
 Buchwald-Pelcowa Paulina 156, 273
 Buoncampagni Gregorio 456
 Buonvisi Francesco 122, 123, 167
 Burdowicz-Nowicki Jacek 298, 299, 349, 374, 444, 445
 Butler 496, 533, 540, 541
 Bychowski 165
 Bystron Jan Stanisław 25, 57, 58, 78, 91, 92, 95, 96, 139, 140
 Callot Claude 89
 Campion Henri de 34
 Cantelmi Giacomo 67, 69, 152, 153, 161, 162, 169, 172, 176
 Capece (Capeci) Paolo Sigismondo 501, 502, 503
 Castan Yves 34
 Cebo-Foniok Małgorzata 52
 Cecylia Renata 109
 Cederhielm Josias 382, 389, 399, 412, 429, 430, 439, 441, 442, 446
 Cedrowski Jan 285
 Cegielski Tadeusz 294
 Charewiczowa Łucja 71, 87, 143, 484, 581
 Chartier Roger 34, 66
 Chateaudoux Michel 513, 540, 553
 Chateaneuf 292, 298, 310, 312, 329, 331, 332, 333, 335, 336, 338, 540
 Chateaneuf 512
 Chemperk Dariusz 125
 Chevalier 435
 Chlebowska Teresa 533, 552
 Chlebowski Kazimierz 435, 454, 489, 514, 515, 516, 540, 545, 548, 550, 552, 553
 Chodorowska Magdalena 96
 Choiński Krzysztof 29
 Chomętowski Marcin 169, 179, 336, 337
 Chomętowski Władysław 141
 Chomicki Grzegorz 469
 Chowaniec Czesław 15, 146, 147, 148, 149, 150
 Chróścicki Juliusz 85, 87, 510
 Chróściński Wojciech Stanisław 128, 142, 260, 313, 319
 Chrystian ks. brzeski 110
 Chrystian V 144
 Chwałba Andrzej 95
 Chwalewik Edmund 71, 583
 Chwałkowski Samuel 118, 156, 161, 162
 Chynczewska-Hennel Teresa 169, 272
 Ciara Stefan 111
 Cibo Alderano 161
 Cielecki 192

Ciesielski Tomasz 169
 Cieszkowski Ludwik 593
 Cieślak Edmund 14, 44, 111, 265, 333, 375,
 379, 399, 417, 422, 423, 424, 438, 439, 441,
 443, 444, 447, 461, 462, 464
 Ciołek Gerard 85, 86, 87
 Clementini 142
 Clotomont 174
 Cloulas Ivan 513
 Codello Aleksander 114
 Cohen Victor 496
 Colbert de Croissy Charles-Joachim de 173,
 174, 335
 Comte Jametel 504
 Conrads Norbert 558
 Conti Franciszek Ludwik de Bourbon 144,
 154, 169, 259, 266, 282, 288, 294, 298, 307,
 310, 312, 324, 326, 327, 328, 332, 333, 335,
 336, 360, 375, 378, 379, 380, 382, 395, 397,
 404, 414, 415, 418, 422, 447
 Conti Ludwik Armand 496
 Conti Ludwika Adelajda 332
 Conti Maria Anna 332
 Corade F. 467
 Corneruth Piotr Ernest von 556
 Cosnac (Gabriel-Jules) 163
 Coyer X.: 83, 4, 146, 153, 160, 173, 190, 191,
 257
 Creagh 518, 540, 543, 551, 553, 5
 Crescimbeni Giovanni Maria 500
 Cybulski Andrzej 529
 Cydzik Jacek 365
 Czapliński Władysław 30, 32, 51, 54, 55, 56,
 60, 70, 82, 83, 100, 103, 109, 145, 146, 153,
 164, 191, 208, 229, 250, 321, 324, 581
 Czapski Emeric 216
 Czarnecki 593
 Czarnohorski Jakub Jerzy 529
 Czartoryska Izabela 272
 Czartoryski Kazimierz 267, 331
 Czechowicz Tobiasz 329
 Czeppe Maria 36
 Czermak Wiktor 14, 54, 55, 241, 256
 Czerniakowski F. 48
 Częścik Łucja 16, 273
 Czok Karl 350
 Czołowski Aleksander 88, 97

 Daiches David 538, 571
 Dalerac 251
 Dangeau, makiz de 332
 Daniłowicz Jan 50, 51, 52
 Daniłowicz Stanisław 51, 52
 Daniłowiczowa Zofia 29, 50, 51, 53, 71, 587
 Daniłowiczówna Dorota 29, 30, 41, 71, 143
 Davia Antoni 325
 Dąbrowska Maria 38
 Dąbrowski Otto 128
 Dąbski Stanisław 68, 81, 256, 257, 258,
 260, 261, 263, 264, 274, 278, 280, 281, 291,
 306, 307, 318, 324, 327, 328, 330, 338, 349,
 363
 Dec Ignacy 278
 Defourneaux Marcelin 130
 Deiches Ernest 122
 Dejardins 445
 Delimata Małgorzata 32
 Delumeau Jean 38, 58, 253, 255, 366
 Dembiński Franciszek 469
 Dembiński Piotr 576
 Demel Juliusz 147
 Denhoff Jan Kazimierz 270, 271, 301, 304
 Denhoff Jerzy Albrecht 98, 274, 278, 324,
 396
 Denhoff Franciszek Michał 255, 302, 303
 Denhoff Gerard 159
 Denhoff Stanisław 446, 447, 471
 Denhoff Władysław 135
 Denhoffowa Katarzyna 193, 206
 Denhoffowa Marianna 457
 Dernałowicz Maria 272
 Deruga Aleksy 298
 Desportes François 88
 Deuring Marie Anne de 549
 Długoborski Waław 466
 Długosz Józef 26, 30, 32, 48, 49, 53, 60, 70,
 95, 100, 103, 128, 131, 151, 250, 321, 581
 Dłuski Kazimierz 395
 Dłużewski Franciszek 540
 Dmtruk Krzysztof 140
 Dobiecki Władysław 156
 Dobkiewiczowa Kornelia 138
 Dobosz Józef 32
 Dobrzyńska Janina 586
 Dohna Aleksander von 162
 Dolański Dariusz 372
 Doliński Gustaw 51
 Dołgoruki Grzegorz 446, 463
 Dosyteusz 148
 Dowmont Franciszek 218
 Drob Janusz Andrzej 38
 Drochhausen Anna Elżbieta 114
 Drozdowski Marian 84, 266, 374, 425, 446,
 460

- Druszkiewicz Stanisław Zygmunt 160
 Düben Gustav 430, 439
 Dudzik Wojciech 503
 Dulac 211
 Dumanowski Jarosław 457, 469, 471, 473
 Dünewald Jan Henryk 137
 Dunin 279
 Dupont Filip 29, 138, 157, 215, 302, 332, 510, 515, 516
 Dworzaczek Włodzimierz 203, 265
 Dybaś Bogusław 111, 164, 294, 299, 351, 352, 374, 438
 Dymnicka-Wołoszyńska Hanna 586, 592
 Dytrych B. 112
 Dziechcińska Hanna 42, 49, 55, 60, 95, 96, 100, 130, 139, 140, 188, 250
 Dzieduszycki Jerzy 283
 Dzięgiel Władysław 109
 Dzięgielewski Jan 39, 60

 Eibl-Eibesfeldt Irenäus 46
 Eleonora 121
 Eleonora 121, 159, 167, 174, 178, 197, 207, 230, 231, 233, 295, 297, 302, 326, 337, 340, 341, 347, 348, 349, 350, 366, 369, 372, 373, 385, 409, 413, 427, 432, 433, 441, 442, 456, 463, 469, 478, 496, 499, 512, 519, 521, 535, 536, 537, 538, 544, 546, 548, 553, 559, 560
 Eleonora 39, 121, 126, 169, 181, 252, 347, 594
 Elżbieta Farnese 497, 533
 Erlach Fischer von 558
 Erzepki Bolesław 280
 Espinoy Ludwik d' 561
 Este Francesco d' 497, 535, 560
 Este Henrietta Maria d' 497
 Este Rinaldo d' 559
 Esterle Joanna Teresa 393, 394, 442
 Estreicher Karol 272
 Eugeniusz Sabaudzki 446, 467, 563, 564, 567, 569
 Evreux Ludwik Henryk d' 564
 Eysymontt Ryszard 189, 518, 528, 531

 Fabiani Bożena 43, 51, 54, 84, 103, 107, 108, 133
 Fabijańska-Żurawska Teresa 129
 Faggiuoli Jan Chrzyciel 67, 75, 187
 Faidherbe (Feudherbe) Françoise 75
 Falerini Aleksander 573
 Falińska Maria 165, 216
 Farges Louis 204

 Farnese Antonio 497
 Farnese Francesco 177, 497, 560
 Farnese Francesco 497
 Farnese Odoardo 497
 Farnese Rinaldo 221
 Faucher Chrisostom 205, 289, 290, 291
 Fayard Janine 196
 Feldman Józef 272, 382, 393, 399, 400, 419, 422, 423, 433, 438, 441, 443, 444, 446, 447, 450, 453, 461, 463, 464
 Felkierz (Felkierzamb) Otton Fryderyk 61, 127, 138, 179
 Felkierzonowa (Felkierzambowa) Elżbieta 206
 Fenelon François 53
 Ferder Johann 529
 Ferdinand II 455
 Ferdynand Kettler 155, 156, 160, 170, 400, 433, 494, 495, 527
 Ferenc Marek 95, 99, 518
 Fernández Álvarez Manuel 569
 Fijałkowski Wojciech 39, 43, 84, 85, 86, 138, 241, 257, 258, 355, 365, 527, 580, 583, 594
 Filip IV 130
 Filip V 369, 495, 535
 Filipczak-Kocur Anna 169, 326, 396, 584
 Finkel Ludwik 413, 414
 Firewicz Andrzej 323
 Firlej (Andrzej?) 304
 Fitzhum 458
 Flandrin Jean-Louis 25, 38
 Flemming Jakub Henryk 324, 332, 348, 385, 458, 468, 483, 537, 540
 Forbin Janson 41, 234, 262, 272, 274, 291, 299, 300, 301
 Forst de Battaglia Otto 13, 33, 34, 39, 40, 50, 111, 144, 145, 146, 148, 150, 152, 153, 155, 156, 158, 160, 163, 165, 166, 169, 171, 172, 173, 174, 190, 196, 197, 201, 202, 203, 209, 212, 219, 227, 231, 233, 236, 240, 242, 250, 252, 293, 370, 414, 453
 Franciszek II Rakoczy 29, 391, 392, 393, 394, 395, 404, 456
 Franciszka Maria 144
 Franzel Emil 144
 Fraser Antonia 133, 538
 Freylichówna Janina 58, 64
 Freytag Franz Heinrich 155
 Frezer 467
 Friedman Filip 128
 Frycowicz Andrzej 85

Fryderyk I (Fryderyk III) 155, 157, 159, 160,
161, 220, 221, 293, 294, 303, 389, 390, 397,
398, 408, 409, 445, 447, 448
Fryderyk IV 196
Fryderyk V 447
Fryderyk Wilhelm I 44, 110, 111, 114, 117,
118, 124, 155
Fryderyk Wilhelm I 468
Fryderyk Wilhelm Kettler 495
Fürstenberg Egon von 406, 432, 438

Gabriel 370
Galleran 306
Gałęcki Franciszek 181, 183, 231, 276, 308,
327
Gałwiazek Tomasz 348
Gancewski Jan 66
Garbusińska Danuta 72, 199, 272
Garlicki Andrzej 314
Garnier 508
Gascar Henri 88
Gaulejac B. de 305
Gawarecki Sebastian 33
Gaxotte Pierre 31, 57, 171, 205, 212, 468
Gaye Guillaume 441
Gąsiorowski Stefan 71
Geoffrey A. 293
Geremek Bronisław 563
Gębarowicz Mieczysław 58, 88, 467
Giebel Ignacy 123
Giera Janusz 311
Gierowski Józef Andrzej 14, 108, 112, 191,
265, 280, 283, 294, 298, 326, 334, 336, 339,
374, 375, 379, 381, 382, 384, 389, 392, 401,
404, 423, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 449,
449, 450, 451, 452, 453, 455, 456, 457, 458,
459, 460, 462, 463, 466, 467, 468, 469, 482,
531, 539
Gil Czesław 71, 93
Gintel Jan 97, 272, 327
Giusti Anna Maria 502, 532
Glabiszewski Przemysław 266
Glatmann Ludwik 392, 467, 471
Głombowski Karol 423
Gmiterek Henryk 48
Godlewski Stanisław 152
Golicyn Wasyl 154
Goliński Janusz 49
Gołębiowski Łukasz 95
Gonzaga Anna 85
Gostomski Anzelm 581
Goszczyński Seweryn 30

Gozdzki 589
Góralski Zbigniew 210, 242, 300, 301, 335
Górna Beata 145, 146
Górny Antoni 396
Górska Magdalena 590
Górski Antoni 65
Górski Karol 71
Górski Konstanty M. 54, 141, 142, 188
Górzyński Sławomir 30
Grabianczyna Barbara 32
Grabowski Ambroży 224, 259, 265, 365, 579,
580, 594
Gravelle Jules de 156, 159, 161, 166
Grèce Michel de 178
Grimm 435
Grodziski Stanisław 522
Groński 64
Groth Andrzej 205
Grothus Stefan 302
Grothus Wilhelm Eustachy 274, 335, 336,
365
Grudzińska Zofia Barbara 98, 236
Grudziński Mikołaj Wiktoryn 53, 98, 236,
278
Grzebień Ludwik 59
Grzegorz XIII 456
Grzegorzewska Sabina 480, 481, 482, 484,
488, 490, 540, 558, 573, 575, 576, 579
Grzybowski Franciszek 274
Grzybowski Stanisław 48, 49, 51, 281, 303,
318, 468, 469, 533, 571
Grzymułtowski Krzysztof 146, 150
Guastalla Antonio Ferdynand 498
Guastalla Giuseppe Maria 498, 535, 559,
560
Gubryniewicz Bronisław 84, 87, 88
Gulderstern Anna 113, 484
Guldon Zenon 460
Gurowski Melchior 274
Gwioździk Jolanta 81
Gyldenstolpe Edvard 405
Gylenstierna Nils 430, 439

Haake Paul 324, 389
Habsburg Izabella Klara 113
Habsburg Karol Ferdynand 113
Habsburg Maria Amalia 523
Habsburg Maria Anna 170
Habsburg Maria Antonia 119, 121, 144, 209,
210, 300
Habsburg Maria Elżbieta 170, 545, 560, 562,
563, 567, 569

- Habsburg Maria Józefa 522
 Habsburg Maria Teresa 122, 522, 553
 Hall Catherine 272
 Hałoń Edward 38
 Hanczewski Paweł 164, 203
 Hanusiewicz Maria 38, 175
 Harc Lucyna 542
 Harcourt d'Elbeuf Karol 155
 Harrach 132
 Hatton Ragnhild 196, 221, 372, 379, 381, 404, 405, 415, 418, 422, 423, 426, 456
 Haur Jakub Kazimierz 581
 Hay Emanuel 87, 142
 Hay John 571
 Hay Marjorie 571
 Hedges Charles 407, 411, 413, 415, 418, 422, 440, 444
 Helcel Zygmunt A. 17, 36, 114, 118, 119, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 170, 230
 Henker Michael 145, 153, 176, 177, 178, 209, 434, 495, 524
 Henryk Walezy 321
 Hensel Leszek 58, 122, 393
 Herba Barbara 553
 Heroldt Daniel 536
 Héron Karol Franciszek de Carradas 375, 391, 392, 395, 397
 Hesse Werner 178, 179, 466
 Hessen-Darmstadt Elżbieta Amalia 176, 181, 200, 377
 Hessen-Darmstadt Teodora von 498
 Heweliusz Jan 43, 62
 Hlebowiczowa Katarzyna 114, 160
 Hocquart François Charles 63
 Hoffman Karol Boromeusz 13, 62, 139, 159, 181, 203, 207, 219, 222, 229, 240, 254, 274, 279, 282, 287, 292, 303, 329, 342, 349, 385, 386, 388, 398, 403, 405, 406, 411, 413, 421, 425, 427, 433, 434, 435, 436, 474, 490
 Hohenzollern Filip Wilhelm 155
 Hohenzollern Ludwik 118, 119, 155
 Holstein Fryderyk von 110, 183
 Holstein Karolina von 110, 183, 206, 208, 347, 348, 527
 Holwell Nathaniel 311
 Hopfgarten 435, 402, 436
 Hopp Lajos 110, 122, 147, 391, 392, 463
 Horn Arvid 402, 404, 411, 415
 Horodyński 280
 Horquelin 401
 Hoskins J.W. 124
 Hoverbeck Johann 119, 294
 Hubert Leopold 592
 Huizinga Johann 95
 Humiecki Stefan 277, 347, 462, 463
 Humiński 572
 Hussen Henryk von 448
 Hüttl Ludwig 121, 155
 Ibrahim pasza 122
 Ignatowicz Ireneusz 60
 Imhof 439
 Inglot Stefan 581
 Ingrao Charles 110, 122, 176, 392, 563
 Innocenty XI 44, 142, 154, 168, 195, 582, 590
 Innocenty XII 325, 361, 367
 Innocenty XIII 554, 555
 Iwan VI 166, 367
 Izabela Ludwika 143, 144
 Jabłonowska Anna 423
 Jabłonowska Joanna 96, 212
 Jabłonowska Marianna 30
 Jabłonowski Aleksander 119
 Jabłonowski Aleksander 209
 Jabłonowski Jan Stanisław 94, 95, 212, 226, 228, 231, 232, 266, 283, 286, 307, 312, 342, 352, 422, 424
 Jabłonowski Józef Aleksander 270, 586
 Jabłonowski Stanisław 76, 96, 122, 124, 135, 136, 146, 153, 168, 171, 189, 191, 201, 208, 213, 252, 254, 255, 265, 266, 270, 278, 282, 284, 285, 312, 326, 327, 337, 342, 352, 384, 396
 Jadwiga Eleonora 375
 Jakub II Stuart 205, 269
 Jakub III Stuart 468, 469, 496, 512, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 548, 550, 560, 566, 567, 571, 572, 573, 583, 584, 585, 588
 Jakubiak Krzysztof 272
 Jamrozek Wiesław 40
 Jan Kazimierz 42, 85, 108, 109, 113, 270, 300, 303, 324, 386, 484
 Janeczek Zdzisław 202
 Janicka Barbara 31
 Janicki Bruno 403
 Janicki J. 29
 Janicki Mikołaj 545
 Janiszewska-Mincer Barbara 277
 Jarczykowa Mariola 54
 Jarochowski Kazimierz 15, 124, 129, 132, 274, 275, 328, 342, 349, 352, 356, 362, 375, 376,

377, 378, 383, 386, 389, 390, 394, 395, 397,
399, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408,
409, 410, 411, 412, 413, 415, 417, 418, 422,
425, 426, 428, 433, 434, 435, 436, 437,
438, 440, 444, 445, 458, 459, 461, 463,
464, 468
Jaroszuk Jan 593
Jarzębski Adam 85
Jasiński Józef 412
Jasnowski Józef 112
Jastrzębska Elżbieta 16, 292
Jaśkiewicz Aleksander 543
Jaworska Kazimiera 272
Jedynak Barbara 25
Jemiołowski Mikołaj 39, 43
Jerlicz Joachim 32
Jerzy Ludwik (Jerzy I) 155, 221, 468, 532, 533,
535, 537, 539, 541, 542, 572
Jerzy Wihelm 119
Jezierski Franciszek Salezy 278, 324
Jędrzejewski Alfons 329
Jonasson Gustav 14, 237, 293, 374, 377, 382,
383, 389, 390, 423
Jonsac Paul 203
Jordan Adam 97
Jordan Franciszek 180
Jordanowa Eufrozyna 97, 206
Jordanówna Urszula 97, 486, 487, 526
Józef I 153, 167, 169, 221, 295, 359, 392, 405,
409, 432, 433, 441, 443, 447, 448, 455, 456,
460, 512, 522, 523, 545, 588
Józefowicz Tomasz 29, 71, 143
Jučas Mečislovas 323
Jundziłł Juliusz 34
Juvara Filippo 502

K
Kaczanowski Jan 142
Kaczmarczyk Zdzisław 282
Kaczmarek Wojciech 140
Kaczorowski Włodzimierz 49
Kadulska Irena 140
Kalicki Bernard 114
Kalisch Johannes 283
Kallas Marian 323
Kałuszewicz Marcin 461
Kamecka-Skrajna Mirosława 39, 259, 318,
350, 356, 372, 382, 386
Kamen Henry 59, 274
Kamieński Andrzej 76, 110, 112, 116, 117, 118,
119, 123, 144, 148, 151, 154, 155, 157, 158,
160, 161, 162, 163, 164, 166, 168, 169, 170,
175, 230, 231, 269, 293, 294, 386

Kamińska Anna 113
Kamiński Andrzej 14, 111, 145, 298, 396, 423,
426, 440, 443, 444, 445, 446, 448, 449,
450, 451, 459, 462
Kantecki Klemens 272, 413, 422, 424, 472
Kantemir 148, 192
Kaps Wolfgang 200
Kara Mehmed 134
Karkucińska Wanda 589
Karlsson Åsa 381
Karol XII 197, 293, 374, 379, 380, 381, 382,
384, 385, 386, 389, 390, 395, 396, 397, 398,
399, 400, 402, 404, 405, 406, 409, 412, 413,
414, 415, 416, 418, 419, 421, 422, 423, 424,
425, 426, 429, 430, 437, 438, 439, 440, 441,
443, 444, 448, 450, 456, 459, 461, 464, 466,
588
Karol Emanuel 495
Karol II 174, 177, 179, 244, 300, 366, 369
Karol II Stuart 35, 41
Karol lotaryński 30, 126, 127, 169
Karol VI 437, 465, 467, 497, 498, 535, 537,
538, 539, 541, 542, 544, 545, 546, 547, 555,
557, 563, 564, 572
Karol X Gustaw 381
Karol XI 237, 293, 374
Karpiński Andrzej 38, 175, 237, 382, 460
Karpowicz Mariusz 69, 86, 87, 88, 89, 90, 108,
219, 240, 241, 313, 594
Karstler Jan Ferdynand 529
Kaszowska Katarzyna 97
Kaszowska Teofila 97
Katarzyna Medycejska 513
Kauer Elżbieta 125
Kaunitz Dominik Andreas 359
Kawecki Roman 15, 118, 119, 152, 160, 173,
201, 203, 229, 262, 263, 278, 283, 29, 329,
335, 374, 384, 393, 400, 407, 414, 422,
428
Kawczyński 398
Kaźmierczyk Adam 197, 199, 200
Kądziela Łukasz 151
Kądziela Łukasz.151
Kątska Urszula 270
Kątski Marcin 127, 131, 136, 153, 178, 255,
265, 392
Kempa Tomasz 164
Kenyon J.P., 496, 532
Kersten Adam 66, 70, 229
Kessl (Kaestler) Ferdynand von 87, 88
Kęder Wojciech 403, 544, 555, 556
Kicki Jan Jakub 335, 384, 385, 387

- Kiedrzyński Atanazy 471
 Kieniewicz Stefan 89
 Kiereś Zbigniew 321
 Kierski 305
 Kietten Jan Michał 398, 401, 412
 Kiewnarska Jadwiga 29
 Kincel Ryszard 526
 Kizik Edmund 228
 Klemens XI 369, 370, 383, 388, 409, 426, 428, 495, 496, 508, 510, 518, 532, 535, 539, 554
 Klimaszewski Bolesław 48, 141
 Klonder Andrzej 38
 Klose Carl 571, 573
 Kluczycki Franciszek 29, 131, 161, 275
 Kluczycki Jakub F. 129
 Kłaczewski Witold 177, 314
 Kłobukowski Stanisław 393
 Kochanowicz 229
 Kochanowicz Leszek 16
 Kochański Adam Adamandy 61
 Kochowski Wespazjan 108, 125, 132, 141
 Kocień Michał 286, 269
 Kocik Stanisław 272
 Kolendo-Korczakowa Katarzyna 589
 Kołodziej Robert 561
 Komasa Irena 52, 66, 582, 583
 Komarzyński Michał 17, 19, 25, 26, 30, 32, 33, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 58, 64, 70, 72, 73, 76, 78, 80, 89, 91, 96, 97, 98, 99, 102, 107, 111, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 125, 126, 128, 131, 133, 138, 144, 148, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 173, 174, 180, 189, 194, 196, 197, 198, 200, 204, 205, 206, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 227, 229, 230, 231, 232, 233, 235, 236, 237, 238, 241, 242, 243, 244, 245, 250, 251, 254, 255, 256, 257, 259, 264, 266, 270, 271, 272, 278, 283, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 296, 299, 300, 301, 302, 303, 308, 310, 319, 313, 323, 325, 326, 331, 332, 333, 335, 347, 353, 356, 357, 359, 360, 361, 366, 367, 370, 386, 397, 401, 409, 427, 429, 454, 475, 488, 500, 501, 502, 506, 507, 512, 513, 514, 516, 517, 527, 548, 579
 Komensky Jan Amos 53
 Konarski Kazimierz 107, 115, 121, 153, 298
 Koniecpolski Aleksander 304
 Konopczyński Władysław 53, 112, 120, 164, 192, 297, 374, 379, 380, 381, 388, 392, 423, 447, 452, 461, 462, 468, 470
 Konopka Maria 120, 138, 268, 350
 Konstancja 38, 54, 109
 Kopczyński Michał 196, 280
 Kopeczi Bela 122, 375, 392, 394
 Kopiec Jan 381, 428, 444, 459
 Korczyński Mariusz 31
 Korniaktówna Katarzyna 77
 Koroluk W.D. 298, 335, 372, 375, 376, 380, 381, 422
 Korowaj Władysław 141, 241
 Korta Adam 155, 584
 Korta Wacław 110, 126, 172, 232, 587
 Korytkowski Jan 203, 229, 265, 271
 Korzon Tadeusz 26, 27, 33, 45, 50, 51, 123, 131, 424
 Kos Jan 261
 Kosińska Urszula 468, 469
 Kosiński Józef A. 128, 131
 Kosmowski Jan 252, 260, 261, 264, 284, 294, 300, 304, 310, 351, 360
 Kospoth Wenzel 403
 Kostkiewiczowa Teresa 100, 589
 Kostrzycki 34
 Koszańska 224, 225
 Kot Stanisław 32, 299, 322
 Kotarska Jadwiga 47
 Kotarski Edmund 142
 Kotłubaj Edward 115, 155, 156, 161, 162, 230
 Kotowska Małgorzata 96, 117
 Kotuliński Franciszek Karol 547
 Kowalczyk Jerzy 84
 Kowalczyk Małgorzata Ewa 356, 357
 Kowalski Franciszek Wierusz 510, 513, 514, 515, 516, 518, 540, 543, 551, 553, 554, 556, 577, 578
 Kowecki Jerzy 151, 466, 482
 Kozierowska Urszula 272
 Koźmiński Maciej 275
 Kracik Jan 188, 461
 Krasieńska Jadwiga Teresa 76
 Krasieński Jan Dobrogost 76, 277, 334
 Kraszewski Igor 108
 Kraszewski Józef Ignacy 593
 Kraushar Aleksander 45, 85, 252, 495
 Kretschmar Hellmut 438
 Kriegseisen Wojciech 17, 107, 118, 146, 151, 152, 162, 163, 165, 209, 228, 291, 339, 382, 438, 461, 462, 466
 Krogulecki M. 253, 461
 Krotofil Maciej 334
 Królikowski Bohdan 82, 131

Królikowski Tadeusz 114
 Krupiński Kazimierz 82
 Kruszelnicka Eufrozyna 97
 Krystyna 61, 500
 Krystyna Elżbieta 563
 Kryszpin-Kirszensztejn Andrzej K. 231
 Krystopa-Czupryńska Barbara 407
 Kubica Bruno 403, 488, 543, 544
 Kucharski Adam 145
 Kuchowicz Zbigniew 25, 26, 29, 31, 57, 65,
 68, 70, 91, 95, 96, 97, 99, 102, 103, 107,
 216, 272, 321, 437, 479, 504, 518, 530, 557,
 565, 587
 Kuczyńska Jadwiga 50
 Kuczyński Antoni 75
 Kuczyński Wiktoryn 310, 324, 327, 330
 Kukulski Leszek 15, 21, 132
 Kumor Bolesław 403
 Kurczewski Jan 229, 351
 Kurdybacha Łukasz 58, 61
 Kurecka Maria 95
 Kurek Jacek 459
 Kurtzmann Antoni Józef 542
 Kuzio-Podrucki Arkadiusz 526, 545
 Kwak Jan 212

 La Bizardièrre M. de 17, 240, 253, 278, 284,
 293, 326
 La Force Duc de 62, 155, 203, 288, 292,
 332
 Lamberg Jan Filip 296, 297, 325, 326, 337,
 340
 Lamprecht Jan Antoni 369, 371
 Lampugnani Giovanni Battista 100, 101, 187,
 217
 Lang Andrew 533, 540, 573
 Laskowski Otto 49, 128, 144, 153
 Lasocińska Eстера 38
 Law John 519
 Lebrun François 52, 66
 Lechicka Jadwiga 324, 423
 Leitsch Walter 54, 55, 56, 111
 Lelewel Joachim 594
 Leniek Jan 261
 Leon X. 455
 Leopold I 30, 44, 110, 115, 117, 121, 122, 126,
 129, 130, 131, 132, 133, 154, 160, 161, 162,
 166, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175,
 177, 179, 180, 189, 190, 199, 206, 210, 228,
 230, 232, 234, 285, 289, 293, 294, 295, 296,
 325, 337, 348, 349, 359, 366, 367, 368, 369,
 371, 373, 382, 387, 388, 389, 397, 403, 409,
 410, 413, 415, 416, 419, 425, 426, 433, 456,
 522, 539, 545, 556
 Leopold Ioratyński 121, 174, 295, 296
 Lepszy Kazimierz 51
 Lesiński Jerzy 592
 Leszczyńska 461
 Leszczyński Józef 109, 281
 Leszczyński Kazimierz 96
 Leszczyński Przemysław 330
 Leszczyński Rafał 209, 212, 220, 228, 251,
 252, 266, 267, 285, 300, 301, 307, 308, 309,
 323, 362, 374, 375, 379, 380, 395, 396, 397,
 399, 400
 Levanski R.C. 189
 Libiszowska Zofia 25, 107, 108, 109, 177, 244,
 283, 300, 321, 356, 363, 380, 391, 409, 418,
 445, 469, 484, 533, 535, 559
 Ligoń Juliusz 121, 132
 Lilejko Jerzy 51, 83, 84, 92, 102, 151, 252,
 350
 Liljegren Bengt 379
 Link-Lenczowski Andrzej Krzysztof 14, 202,
 281, 451, 455, 457, 459
 Linqua Atanazy 502
 Lionne Richard de 512
 Lipski Andrzej 60
 Lipski Prokop 309
 Livet Georges 166
 Locci Augustyn 85
 Louis Józef 137
 Lubniewski 426
 Lubomirska Elżbieta 175, 198, 262, 270, 272,
 358
 Lubomirska Konstancja 272
 Lubomirska Marianna 422, 593
 Lubomirska Tekla 41
 Lubomirska Teofila Ludwika 77, 94, 341, 439,
 593
 Lubomirska Urszula 378, 393, 401, 457, 480,
 482
 Lubomirska-Ostrogska Teresa Katarzyna 41,
 177, 373, 495, 525
 Lubomirski Aleksander Dominik 593
 Lubomirski Hieronim 94, 116, 122, 212, 236,
 237, 255, 256, 270, 271, 274, 282, 285, 286,
 308, 336, 395, 422
 Lubomirski J.T. 62, 66, 72, 91
 Lubomirski Jerzy Dominik 402
 Lubomirski Józef Karol 304, 355, 593
 Lubomirski Stanisław Herakliusz 100, 115,
 116, 122, 146, 151, 171, 175, 181, 184,
 255, 266, 269, 270, 276, 277, 280, 284,

286, 312, 313, 324, 328, 334, 335, 336, 385, 396, 450
 Ludovisi Jan Baptysta 456
 Ludovisi Ippolita 456
 Ludovisi Nicollò 456
 Ludovisi Olimpia 456
 Ludwik XIV 28, 36, 37, 40, 107, 117, 119, 122, 143, 154, 168, 173, 185, 196, 200, 203, 204, 205, 210, 211, 212, 216, 226, 227, 232, 236, 237, 240, 242, 249, 266, 271, 275, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 294, 299, 303, 310, 324, 329, 331, 333, 338, 340, 354, 366, 375, 379, 390, 391, 392, 394, 405, 408, 410, 414, 422, 423, 447, 463, 495, 496, 550
 Ludwik XV 349, 360, 375, 512, 571
 Ludwika Maria 25, 42, 52, 72, 76, 93, 98, 108, 109, 270, 283, 287
 Lulewicz Henryk 161, 323

 Łakociński Zygmunt 403, 461
 Łepkowski Józef 138
 Łoski Józef 153, 371, 450, 499
 Łoś Wojciech 254
 Łoziński Władysław 91, 95, 96, 97, 99, 263, 273, 392
 Łuniński Ernest 221
 Łysiak-Łątkowska Anna 32

Maciszewski Jarema 60, 339
 Mackiewicz Stanisław 592
 Madaliński 302
 Magdziarz Wojciech Stanisław 172, 178, 281, 287
 Maine Ludwik II August 496
 Maine Ludwik Karol 496
 Majchrzak-Mikuła Joanna 31
 Majewska-Lancholc Teresa 50
 Majewski Ryszard 51
 Makitła Dariusz 111
 Maksymilian Emanuel Wittelsbach 20, 84, 121, 129, 133, 144, 154, 209, 210, 212, 213, 214, 218, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 232, 234, 242, 243, 335, 394, 405, 408, 422, 507, 508, 512, 516, 517, 523, 524, 559, 567
 Maksymilian I 455
 Maleczyńska Ewa 109
 Maleczyński Karol 466
 Malewska Hanna 53, 70, 71
 Malicki Jan 81
 Maliszewski Kazimierz 125, 133, 165, 187, 579

Małachowska Anna 206, 219
 Małachowski Jan 219, 266, 271, 284
 Małachowski Stanisław 219, 254, 256, 265, 271, 278, 300, 301, 327, 334
 Małecki Antoni 334
 Małecki Jan 40, 334, 578
 Mancini Hortensja 563
 Mancini Maria 563
 Mancini Maria Anna 563
 Mancini Olimpia 563
 Mandrou Robert 196, 204
 Manteuffel Gustaw 495
 Mańkowski Tadeusz 86, 88, 89, 241, 458
 Marcinkowski Tadeusz 126
 Maria Anna 130
 Maria Anna 177, 178, 179, 188, 221, 227, 244, 367, 370, 497, 522, 557
 Maria Beartycze d'Este 496
 Maria Franciszka 143, 144
 Maria Henrietta 28
 Maria Leszczyńska 571
 Maria Teresa 22, 35, 41
 Maria Zofia 177, 178
 Markiewicz Mariusz 14, 281, 335, 362
 Maron Jakub 470, 471
 Maroń Jerzy 153, 157, 160, 161, 163, 164, 165, 169, 170, 171
 Maroszek Józef 310
 Martelli Francesco 122
 Maskiewicz Bogusław 51
 Maskiewicz Samuel 51
 Matczyński Marek 31, 127, 135, 175, 179, 201, 207, 213, 231, 250, 252, 267, 270, 415
 Matesilani Jan 150, 151
 Mathy J.J. 591
 Matuszewicz M. 82, 230, 472, 483, 501, 587
 Matwijowski Krystyn 13, 21, 35, 36, 39, 40, 82, 86, 115, 116, 160, 161, 163, 164, 165, 176, 181, 204, 215, 278, 281, 282, 285, 298, 334, 374, 466, 514, 531, 536
 Mayer Józef 70
 Mayr Marx Christoph 211, 212, 213, 214, 272
 Mączak Antoni 280, 444
 Mączak Antoni 49, 266, 275, 276, 280, 281, 322, 468, 494, 563
 Medici Cosimo III de133, 434, 496, 518
 Medici Gian Gaston de 434
 Medici Maria Anna Louise de 512, 521
 Meierin Urszula 54
 Meklemburg-Schwerin Karol Leopold von 466

Merens 237
 Meyer Jean 533
 Miączyński Atanazy 127, 251
 Michalski Jerzy 162, 282, 323
 Michał Korybut Wiśniowiecki 28, 82, 113, 282, 348, 594
 Michałowska Anna 268
 Mielnicki Ryszard 340
 Mienszykow Aleksy 463
 Mierzwa Alfred Edward 253
 Mikocka-Rachubowa Katarzyna 303
 Milewska Elwira 144
 Milewski Józef 35
 Miller I.S. 298
 Miller John 533
 Miller Peggy 526, 532, 534, 536, 537, 538, 539, 469, 540, 571
 Miłobędzki Adam 84, 85, 87
 Mniszchówna Maryna 54
 Mniszech Józef 446
 Mocki Jerzy 581, 586, 589
 Modrzewska Urszula 128
 Mollat du Jourdin Michel 205
 Mongrillon Michel de 16, 67, 69, 204, 226, 228, 234, 240, 257, 263, 272, 273, 287, 290, 292, 309, 310, 323, 326, 331, 332
 Montaiglon Anatol de 441
 Montecuccoli Raimondo 473
 Morawski Kazimierz 352
 Morko Mieczysław 88
 Morsztyn Jan Andrzej 31, 40, 75, 114, 164
 Morsztyn Stefan 467
 Morsztyn Zbigniew 114
 Morsztynowa Katarzyna 43
 Mosbach August 401, 405
 Moszyński Konstanty 403, 463, 488, 543, 544, 553, 577, 578
 Mrowiński 594
 Mroziński Michał 203
 Münnich Burkhardt 584
 Murray James 534, 536, 571
 Muszyńska Jadwiga 372

 Nabelak Ludwik 45
 Nadolski Bronisław 48, 60
 Nagielski Miroslaw 30, 124, 407, 423
 Nahlik Stanisław Edward 204
 Nahorny Rafał 16
 Namaczyńska Zofia 279
 Nannini Giovanni 100, 241
 Nannini-Constantini Livia 187
 Naramowski 411

 Narbutt Justyn 229, 326, 328, 334
 Nestesuranoi Iwan 444
 Neuf 435
 Neufmaison 63
 Neumann Alfred 501
 Neveux J.B. 204
 Nicolas Louis 205
 Niedziałek Dariusz 504
 Niemcewicz Julian Ursyn 30, 37, 47, 67, 76, 135, 190
 Niemojowska Maria 166, 205, 269, 468, 469, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 539, 540, 570, 571
 Niezabitowski Stanisław 16, 298, 323, 327
 Nikitin Aleksy 190, 297
 Nostitz Krzysztof Wacław 196, 199, 200, 207, 208, 209
 Nowacki Dariusz 581
 Nowak Jerzy R. 29
 Nowak Tadeusz 153, 203
 Nowakowski Franciszek L. 404
 Nowicka-Jeżowa Alina 42, 125
 Nowodworski Michał 488

 O'Connor Bernard 67, 69, 73, 82, 97, 220
 Obirek Stanisław 59, 63, 140
 Ochab Maryna 30
 Ochmann-Staniszevska Stefania 31, 40, 41, 42, 43, 55, 56, 58, 75, 82, 103, 107, 108, 109, 110, 113, 123, 163, 176, 177, 275, 374
 Odeschalchi Livio 325, 356, 361
 Odyniec Wacław 44, 82, 135, 324
 Ogiński Hrehory (Grzegorz) 269, 286, 308, 446
 Okoń Jan 100, 105, 140, 142
 Olejnik Karol 284, 374
 Oleszewski Jan 165, 326
 Olkiewicz Joanna 66
 Olszańska Maria 360
 Olszewicz Bolesław 69, 275, 404
 Olszewski Henryk 14, 80, 111, 145, 268, 271, 275, 281, 323, 374
 Oman Carola 31, 113, 269, 532, 533, 573
 Oppenheimer Wolfgang 288
 Oppersdorf Euzebiusz 126
 Ordeson Sverker 298, 395, 467
 Orléans Elżbieta Charlotte d' 178, 303, 508, 512, 567
 Orr Campbell Clarissa 506
 Orszulik Stanisław 14, 210, 266, 284, 285, 299, 300, 301, 312, 313, 314, 317, 325
 Osiecki 334

- Osińska-Boska Krystyna 52
 Osiński Marian 50, 87
 Ossoliński Franciszek Maksymilian 584
 Ossowska-Zwierzchowska Aldona 34
 Ostroróg Jan 55
 Ostrowski Jan K. 87, 581
 Ostrowski Kazimierz 44, 82
 Ostrowski-Daneykowicz Józef 71
 Oświęcim Stanisław 54
 Ottoboni Pietro 176, 415
 Otwinowski Erazm 16, 418
 Oxenstierna Bengt 237, 293, 375
- P**
 Pac Michał 36, 116
 Paddington T.A. 294
 Pawełski Józef 273
 Pallavicini Francesco 123, 125, 131
 Paloetti-Radożycka Maria 38
 Pamfil Teresa 496, 500, 508
 Panek Agnieszka 462
 Panic Idzi 273
 Parker Geoffrey 581
 Parthenay J.B. 17, 313
 Partyka Joanna 581
 Pasek Jan 103, 134, 137
 Passerini Joseph Allemanni 469, 537, 545, 547, 552, 561, 563, 564
 Patkul Jan Reinhold 412
 Paul Pierre 203, 204, 235, 269
 Paulucci Fabrizio 508, 544
 Paweł Szcześliwy 87
 Pawiński Adolf 307
 Pawłowski Konstanty 403
 Pelc Jerzy 156
 Péllicier 64
 Perdenia Jan 148, 153, 173, 404, 445, 461
 Perkowicz 273
 Perłakowski Adam 401, 406
 Perrot Michel 272
 Peruzzi Antoni 532
 Petitfils Jean Christian 178, 212
 Petrus Jerzy T. 71, 88, 581
 Pfalz-Neuburg Aleksander Zygmunt von 177, 488, 536, 548
 Pfalz-Neuburg Dorota Zofia von 177, 178, 497, 537
 Pfalz-Neuburg Filip Wilhelm von 169, 170, 172, 177, 179, 300, 523
 Pfalz-Neuburg Filip Wilhelm Ernest von 177, 208, 434, 521
 Pfalz-Neuburg Franciszek Ludwig von 177, 182, 198, 200, 373, 496, 508, 512, 517, 520, 524, 525, 531, 532, 537, 547, 548, 555, 557, 563, 565, 566, 567, 568, 572
 Pfalz-Neuburg Fryderyk Wilhelm von 177
 Pfalz-Neuburg Johann Wilhelm von 177, 180, 206, 231, 366, 370, 426, 428, 441, 521, 525
 Pfalz-Neuburg Karol Filip von 155, 159, 161, 162, 167, 170, 171, 174, 197, 201, 207, 210, 227, 230, 231, 233, 258, 269, 279, 295, 296, 297, 307, 326, 340, 341, 347, 348, 372, 373, 394, 395, 406, 426, 430, 441, 462, 477, 478, 495, 508, 512, 521, 525, 526, 547, 551, 558, 559, 567
 Pfalz-Neuburg Leopoldyna Eleonora von 209
 Pfalz-Neuburg Ludwig Anton von 177
 Pfalz-Neuburg Wolfgang Georg Friedrich von 177
 Pfalz-Neuburg Zofia Elżbieta Augusta von 230, 231, 341, 397, 462, 477, 478
 Pfandl Ludwig 177, 178, 179
 Piccinardi Gianluigi 155, 230, 297
 Pichot Amédée 533, 540
 Piechnik Ludwik 59
 Pielas Jacek 396
 Pieniążek Jan Odrowąż 151, 256, 265, 280, 284, 400
 Piotr I 151, 166, 190, 279, 297, 298, 389, 397, 398, 408, 412, 423, 438, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 450, 451, 452, 453, 455, 457, 458, 459, 462, 463, 465, 466, 468, 469, 484, 537, 588
 Piotr II 143, 144, 174, 177
 Piper Karl 384, 402, 418, 430, 439, 441
 Pireccy Barbara i Michał 513
 Piszczkowski Tadeusz 112
 Piwarski Kazimierz 13, 15, 17, 68, 70, 78, 109, 111, 112, 117, 118, 120, 126, 134, 137, 146, 148, 150, 151, 153, 155, 157, 160, 161, 163, 164, 165, 166, 168, 170, 172, 176, 177, 179, 180, 182, 186, 187, 189, 191, 192, 194, 196, 197, 199, 203, 205, 207, 212, 232, 233, 252, 266, 269, 270, 271, 283, 284, 285, 286, 291, 293, 294, 295, 296, 300, 301, 305, 307, 312, 327, 333, 334, 336, 337, 342, 349, 350, 367, 368, 372, 379, 380, 382, 384, 389, 396, 401, 402, 405, 409, 411, 412, 417, 422, 423, 425, 426, 435, 440, 444, 445, 446, 455, 456, 465, 466, 467, 469, 472, 495, 496, 503, 512, 516, 517, 520, 528, 531, 533, 534, 535, 542, 543, 544, 552, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 566, 569, 579, 582, 587, 588, 589, 590
 Piwocki M. 29

Placidi Franciszek 594
 Plaisance 562, 564, 565, 566, 567
 Platania Gaetano 204, 297, 328, 360, 507, 536, 537, 540, 573
 Plater Zyberg Michał 591
 Plebański Józef Kazimierz 176
 Plewczyński Marek 49
 Płaczowska Barbara 111
 Płocha Józef 270
 Pocheć-Perkowska Teresa 52
 Pocię Leonard 231
 Poczobutt Odlanicki Jan Władysław 142
 Podgórski August 323
 Podoski Gabriel 275, 276, 324, 325
 Poignant Simone 63
 Pointchartrain Louis Phélypeaux 204, 516
 Pokrzywnicki Jan 452
 Polignac Melchior de 16, 67, 95, 203, 204, 205, 211, 212, 227, 230, 233, 234, 236, 237, 242, 249, 250, 251, 259, 261, 262, 265, 266, 271, 272, 274 275, 277, 283, 284, 285, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 299, 300, 301, 307, 309, 311, 312, 321, 324, 328, 329, 331, 333, 334, 335, 336, 338, 515
 Pollak Roman 313
 Pöllnitz K.L. 273
 Poniński Władysław 228, 264, 274, 292, 297, 306, 309, 330, 331, 336, 361, 362, 363, 376, 386, 396, 397, 398, 399, 401, 402, 405, 446, 465, 559
 Popiołek Bożena 15, 77, 78, 94, 97, 201, 202, 221, 250, 272, 274, 277, 281, 335, 341, 351, 365, 378, 382, 386, 387, 391, 392, 393, 415, 419, 422, 446, 457, 469, 470, 471, 475, 480, 481, 483, 486, 488, 490, 508, 528, 573, 574, 575, 576, 578, 579, 585, 587, 589
 Popiołek Kazimierz 531, 541
 Poplatek Jan 140
 Popławski Mikołaj 186, 250, 260, 262, 265, 350
 Poraziński Jarosław 13, 15, 263, 278, 280, 281, 363, 374, 377, 379, 382, 388, 392, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 411, 422, 423, 425, 427, 449, 450, 459, 482, 483, 484, 559, 576
 Portman David 535
 Potocka Eleonora 76
 Potocka Kazimiera 467
 Potocka Krystyna 273
 Potocki Andrzej 148, 179
 Potocki Jan 114
 Potocki Jerzy 472
 Potocki Józef 336, 392, 406, 422
 Potocki Michał 274, 352
 Potocki Michał Antoni 580
 Potocki Michał pisarz polny 330, 417
 Potocki Stanisław 118
 Potocki Stefan 94, 256, 274, 312, 392, 446, 559, 578
 Potocki Szczęsny 254, 255, 256, 266, 267, 274, 282, 326, 327, 335, 352, 395, 396
 Potocki Teodor 183, 471
 Półciwarteł Józef 460
 Press Volker 563
 Prewancjusz 51
 Proski Samuel 182, 200, 221, 242
 Przebendowski Jan Jerzy 265, 267, 290, 324, 330, 334, 336, 340, 350, 351, 352, 362, 374
 Przebendowski Piotr Jerzy 488
 Przerębski Jan Władysław 404
 Przerębski Stefan 97
 Przeździecki Aleksander 16, 157
 Przyborowski Adam 34
 Przyboś Adam 176, 177, 181, 257, 285, 325, 494, 495, 553
 Przyboś Kazimierz 163, 165, 203
 Przybyłowska Barbara 298
 Przyjemski Władysław 337
 Puchet Jakub 464
 Puchowski Kazimierz 59
 Pukianiec Leonard 123, 131

Quazza Guido 456, 501

Rablewski 194
 Rabsztyn Magdalena 533
 Rachuba Andrzej 30, 76, 77, 142, 160, 161, 203, 229, 229, 263, 269, 298, 351
 Raczkiewicz-Papierska Anna 505
 Raczynski. Edward 35, 384, 418
 Radomski Norbert 133
 Radożycki Jan 38
 Radziejowski Michał 77, 152, 160, 161, 182, 185, 201, 208, 229, 252, 254, 258, 260, 261, 262, 263, 264, 266, 269, 270, 271, 274, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 283, 284, 285, 286, 288, 293, 298, 299, 302, 303, 310, 328, 334, 340, 353, 356, 363, 374, 375, 379, 380, 384, 386, 395, 396, 400, 404, 407, 409, 412, 414, 415, 420, 421, 422, 423, 425, 428
 Radziwiłł Karol Stanisław „Panie Kochanku” 593
 Radziwiłł Karol Stanisław 61, 64, 144, 160, 171, 179, 183, 226, 231, 234, 238, 239, 259, 284, 286, 303, 304, 305, 306, 329, 330, 334,

- 336, 355, 368, 376, 395, 410, 411, 422, 450,
457, 460, 466, 526, 527, 587
- Radziwiłł Albrycht Stanisław 176, 301
- Radziwiłł Bogusław 114, 119, 303
- Radziwiłł Dominik Mikołaj 267
- Radziwiłł Hieronim Florian 49, 518
- Radziwiłł Jerzy 28, 61, 64, 144, 159, 160
- Radziwiłł Karol 349, 351
- Radziwiłł Krzysztof 113
- Radziwiłł Michał Kazimierz 116, 593
- Radziwiłł Michał Kazimierz „Rybeńko” 125,
471, 560, 562, 568, 576, 586, 589, 590, 592,
593, 594
- Radziwiłł Mikołaj 118
- Radziwiłł Stanisław Kazimierz 76, 98, 114,
115, 117, 118
- Radziwiłłowa Anna 527, 560, 562, 568, 578,
589
- Radziwiłłowa Katarzyna 27, 30, 32, 37, 44,
71, 76, 81, 119, 185, 190, 206, 219, 495,
560, 593
- Radziwiłłowa Krystyna 161
- Radziwiłłowa Urszula 46
- Radziwiłłowa Urszula 589, 594
- Radziwiłłówna Anna Maria 114
- Radziwiłłówna Katarzyna 527, 538, 568, 577
- Radziwiłłówna Ludwika Karolina 114, 117,
118, 146, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161,
163, 165, 167, 177, 197, 207, 229, 231, 294,
341, 392, 461, 477
- Radziwiłłówna Tekla Róża 527
- Rafałowiczówna Jadwiga 486, 488, 489, 490,
508, 519, 528, 574
- Rakowski Wawrzyniec F. 407, 503
- Ranke Leopold von 44, 369, 536
- Raynal Paul de 571
- Rébenac François de 156
- Regnard J.F. 39
- Regnaudin 562, 563, 565, 567
- Rehnskiöld Karl Gustaf 387, 401
- Rioux 306
- Robinson John 407, 411, 413, 415, 418, 422,
440, 444
- Roche Daniel 38, 45, 58
- Rochefoucault Gabriel de la 405
- Ročko Agata 589
- Rodén Marie Louise 356, 360, 501
- Rogalski Leon 13, 16, 67, 130, 242, 330, 340,
342
- Rok Bogdan 38, 42, 163, 253, 275, 321, 374
- Romanow Aleksy Piotrowicz 389, 398, 452,
453
- Romanowa Katarzyna Iwanowa 466
- Romanowa Praskowia Iwanowna 466
- Rombowski Aleksander 531
- Ronikier Jerzy 311
- Rosik Stanisław 26
- Rostworowski Emanuel 68, 70, 464, 468, 535,
544, 592
- Roszkowska Wanda 13, 62, 63, 66, 100, 101,
110, 124, 129, 140, 141, 161, 162, 165, 172,
173, 179, 182, 183, 187, 189, 191, 198, 206,
216, 232, 241, 262, 289, 303, 334, 336, 349,
364, 366, 369, 370, 371, 372, 373, 376, 388,
393, 401, 402, 441, 442, 451, 457, 466, 467,
469, 470, 471, 482, 483, 484, 485, 487, 488,
489, 498, 499, 500, 501, 512, 517, 525, 526,
527, 528, 529, 531, 532, 534, 536, 539, 540,
541, 543, 543, 544, 547, 551, 552, 555, 557,
558, 559, 560, 565, 566, 567, 568, 573, 575,
576, 577, 579, 583, 585, 588
- Rousseau de la Valette M. 66, 98
- Rozrażewska 199, 393, 394
- Rozwadowski Florian 216, 473, 577
- Różek Michał 30, 39, 44, 45, 125, 138, 188,
218, 334, 516, 579, 581, 583, 594
- Różniatowski Tadeusz 504
- Różycki Jacek 100
- Rubinkowski Jakub Kazimierz 133, 140, 141
- Rudawski Wawrzyniec Jan 108
- Rudzki Edward 273
- Rusiecki Mieczysław 257
- Russocki Stanisław 334
- Rutkowski Henryk 324
- Rychłowska-Kozłowska Anna 85, 350
- Rykaczewski Erazm 150, 151, 161, 162, 167,
169, 171, 173, 176, 204, 266
- Ryszkiewicz Andrzej 69, 89, 90
- Rzewuski Stanisław 446
- Rzewuski Stanisław Mateusz 352, 371, 376,
508, 571
- Sachs Rainer 536
- Sachsen-Lauenburg Maria Anna Franziska
434, 521, 557
- Sachsen-Weissenfels Joanna-Magdalena von
495
- Sacken 293
- Sacripandi Giuseppe 413, 508
- Sadowska-Wróblewska Maria 504
- Saint Gelais 561, 562, 563
- Saint Germain Jacques 215
- Saint-Simon Klaudiusz de 203, 257, 291, 303,
305, 311

- Sajkowski Alojzy 16, 46, 48, 51, 53, 71, 160, 231, 313, 498, 560, 561, 568, 573
 Salmonowicz Stanisław 294
 Salvandy N.A. 17, 45, 121, 128, 129, 131, 145, 153, 155, 173, 190, 211, 227, 228, 251, 252, 254, 259, 289, 293, 303, 334, 352, 382, 416, 419, 433, 436
 Samsonowicz Henryk 204
 Sanguszko Janusz 528, 593
 Sanguszko Paweł Karol 528, 593
 Santacroce Andrea 73, 93, 99, 185, 186, 194, 195, 196, 360
 Sapieha Aleksander Paweł 76, 231, 308
 Sapieha Benedykt 146, 151, 171, 175, 179, 231, 239, 267, 268, 277, 286, 380, 397, 400, 405
 Sapieha Kazimierz 151, 153, 160, 161, 208, 229, 230, 232, 266, 267, 268, 281, 284, 355, 400, 526, 555
 Sapieha Leon 98
 Sapieha Michał 94, 430
 Sapieżyna Izabela 202
 Sapieżyna Krystyna 160
 Sapieżyna Maria Katarzyna 98, 118, 201, 355
 Sardi Bartłomiej 274
 Sardi Eufrozyna 494, 508
 Sarnecki Kazimierz 16, 30, 31, 43, 47, 65, 73, 76, 77, 78, 81, 85, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 191, 192, 198, 203, 204, 205, 206, 211, 212, 213, 214, 215, 218, 219, 224, 226, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 243, 529, 581
 Sarnowski Adam 129
 Sartorio Johan 188
 Sauerma Wolf Ernst 435, 441
 Saurbrey 412
 Savoie Maria Adelajda de (ks. burgundzka) 303
 Savoie Maria Anna de 41, 138
 Sawicki Mariusz 423
 Scarlatii Pompejo 272, 285, 300, 301, 307, 308, 309, 497, 498, 503, 561
 Scarlatti Domenico 502
 Schaffgotsch Hans Anton 526, 531, 541, 544, 556, 557, 558
 Schaffgotsch Krzysztof Leopold 126, 182, 206, 526
 Schellern Andreas 179
 Schiemunsky Georg 174, 176
 Schleswig-Holstein Maria Eleonora Charlotta von 498
 Schmettau 390
 Schmidt Hans 159, 160, 177, 207, 231, 295, 341, 372
 Schmidt J.J. 524
 Schoppen 456
 Schott 467
 Schuyler Eugen 279, 408
 Scudery M. de 72
 Sedlnitzky Karol Juliusz 235, 279, 295, 297, 381, 382, 395, 422, 450
 Serczyk Władysław Andrzej 298, 444, 447, 452, 459, 466, 467, 468
 Sereyka Jan 176
 Seruga Józef 16
 Serwański Maciej 40, 70, 143, 204, 273, 281, 288, 292, 300, 321
 Sesvegen Otton 124
 Sévigné Marie Chantal de Rabutin 203, 250
 Shield Andrew 533, 540, 573
 Sielicki Franciszek 273, 298
 Siemieński Lucjan 69
 Siemiginowski Jerzy Eleuter 68, 69, 100, 365
 Sienell Stefan 367
 Sieniawska Elżbieta 77, 94, 266, 273, 335, 351, 364, 365, 371, 386, 392, 393, 394, 401, 414, 415, 419, 422, 428, 452, 453, 457, 458, 459, 461, 462, 463, 464, 470, 484, 488, 489, 490, 492, 508, 528, 543, 560, 574, 575, 576, 578,
 Sieniawska Joanna 94
 Sieniawska Maria Zofia 457, 458, 464, 469, 470, 471, 484, 528, 560, 573, 588
 Sieniawski Adam Mikołaj 30, 255, 266, 267, 273, 286, 312, 334, 335, 392, 395, 411, 438, 445, 446, 452, 457, 458, 460, 465, 471
 Sieniawski Mikołaj Hieronim 30
 Sienicki Bogusław 284
 Sienicki Ludwik 275
 Sienicki Ludwik 275
 Sierakowski Józef 17, 587
 Sierżputowski Tadeusz 268, 269, 286, 323
 Sikorski Andrzej 390, 457, 469, 470, 471, 480, 483, 485, 487, 489, 491, 573, 578
 Silva Francisco Pereira de 143
 Simeoni 301
 Simmern Benedykta Henrietta von 221
 Simmern Karol von 176
 Sinko Zofia 100
 Sinzendorf Franz Ludwig von 132, 389
 Skarga Piotr 51
 Skibiński Mieczysław 592
 Skoczek Józef 49, 51, 54, 55

Skonka Czesław 44
 Skopowski Ambroży 260
 Skowron Ryszard 144, 203
 Skrzydyłka Władysław 134
 Skwarczyńska Stefania 47
 Sliesoriūnas Gintautas 204, 208, 231, 269,
 281, 298, 351
 Sliužinskas Rymantas 230
 Sławomirska Barbara 130
 Słowiński Mirosław 53
 Słupski Zygmunt 405
 Służka Dominik Michał 284, 286, 328, 351
 Służka Józef Boguław 269, 275, 282, 289,
 286, 328
 Służkowa Teresa 186, 219, 273, 362
 Smakers 548, 553
 Šmerda Milan 130
 Smolarek Przemysław 386
 Smolarski Mieczysław 298
 Smoliński Aleksander 334
 Sobieraj Maciej 71, 92
 Sobieska Adelajda Teofila (Berbilune) 35, 40,
 41, 42
 Sobieska Anna 38
 Sobieska Maria Joanna Leopoldyna 90, 206,
 214 217, 228
 Sobieska Maria Józefa 80, 457, 466, 468, 469,
 471, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487,
 488, 489, 490, 491, 492, 574, 575, 576, 577,
 578, 579, 585, 589, 594
 Sobieska Maria Karolina 17, 19, 20, 125, 258,
 453, 494, 497, 511, 518, 519, 520, 524, 528,
 529, 538, 545, 546, 547, 548, 552, 559, 561,
 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570,
 571, 573, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 592,
 593
 Sobieska Maria Kazimiera 19, 20, 239, 358,
 360, 441, 453, 493, 494, 495, 496, 497, 500,
 501, 502, 503, 507, 508, 511, 512, 513, 514,
 517, 518, 519, 520, 528, 529, 538, 545, 546,
 547, 548, 551, 552, 554, 559, 560, 561, 562,
 563, 564, 565, 566, 567
 Sobieska Maria Klementyna 19, 20, 239, 358,
 360, 441, 453, 493, 494, 495, 496, 497, 518,
 519, 520, 529, 533, 534, 535, 536, 537, 538,
 539, 540, 541, 542, 543, 545, 546, 547, 548,
 549, 552, 554, 557, 559, 560, 561, 562, 564,
 565, 569, 570, 571, 572, 573, 583, 584, 585,
 586, 588
 Sobieska Maria Magdalena 408
 Sobieska (Menone) 25, 27, 43
 Sobieska Teofila 29, 38, 39, 50, 71, 593
 Sobieska Teresa Teofila 33
 Sobieski Jan 35, 366, 370
 Sobieski Jan 49
 Sobieski Marek 33, 38, 50, 54
 Sobieski Marek 48
 Sobieski Wacław 44, 283
 Sobieski Jakub 26, 48, 49, 52, 53, 71, 87, 92,
 129, 130, 587
 Sobociński Wacław 325, 404
 Soissons Olimpia Carignan de zob Mancini
 Olimpia
 Sokołowska Jadwiga 319
 Sowa Andrzej L. 123, 124, 272, 274, 281, 362,
 450, 459, 461, 462, 465, 466, 471
 Spada Horacy Filip 409
 Spasowicz Włodzimierz 108
 Spebach Jan Józef 455, 560, 561, 562, 563,
 564
 Spielman John P. 121, 132, 301
 Spinola 554
 St. Louis 134
 St. Quen Mme de 334
 Stahremberg 480
 Stahremberg Ernest Rüdiger 129
 Stanek Wojciech 400, 466
 Stanisław Leszczyński 323, 386, 399, 400,
 408, 409, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 428,
 429, 430, 437, 440, 441, 443, 445, 446, 447,
 450, 451, 455, 457, 458, 462, 463, 466, 472,
 480, 482
 Stanisławska Anna 41, 95
 Starczewski Eugeniusz 232
 Starnawski Jerzy 139
 Starzyński Juliusz 85, 86
 Staszewski Jacek 14, 15, 77, 196, 204, 205,
 212, 215, 228, 269, 271, 275, 278, 282,
 283, 287, 294 294, 298, 322, 323, 324,
 326, 327, 328, 335, 349, 350, 351, 352, 356,
 362, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 382, 383,
 384, 385, 386, 389, 390, 391, 392, 393,
 396, 397, 399, 400, 405, 413, 419, 422, 423,
 425, 427, 428, 429, 433, 457, 463, 480, 483,
 498, 505
 Stawińska Irena 140
 Stefan Batory 583
 Stefanowska Zofia 323
 Steinbrig Krzysztof 456
 Sternberg Wenzel Adalbert 155
 Stęczyński Maciej Bogusz 87
 Stępień Marian 142
 Stępnik Krzysztof 269, 586
 Stolicki Jarosław 112, 151, 152, 161, 438

- Stolpe Sven 360, 370, 501
 Stoye John 130
 Stratmann Henryk von 161, 162, 375, 389, 428, 432, 436, 440
 Stromenger Zuzanna 46
 Stroynowski Andrzej 589, 590, 593
 Strzelczyk Paweł 32
 Strzelecki Franciszek 435, 454
 Stuart Henryk Benedykt 570, 592
 Stuart Karol Edward 554, 592
 Suchojad Henryk 41, 257
 Sulzbach Johann Christian von 181
 Sulzbach Karl Teodor von 177
 Suszycki Remigiusz 63
 Sychowicz Krzysztof 40, 118
 Sykes Norman 587
 Syrokomla Władysław 83, 112, 579
 Szaflik Józef R. 60
 Szafraniec Sykstus 329, 553, 544, 555
 Szajnocha Karol 533, 538, 539, 540, 571
 Szaniawski Józef 269, 284
 Szaniawski Konstanty 446, 447, 448, 452, 454
 Szczuczyna Konstancja 46, 268, 273, 313, 382, 383, 392, 407, 438, 461
 Szczuka Stanisław Antoni 46, 152, 163, 179, 182, 268, 274, 278, 302, 305, 308, 313, 334, 337, 350, 353, 354, 355, 356, 357, 361, 382, 383, 386, 395, 401, 404, 407, 410, 412, 422, 429, 438, 447, 460, 461, 503, 508
 Szelągowski Adam 109, 202, 233
 Szembek Jan 388, 404, 405, 446, 448, 460, 462, 464, 466, 468, 511, 523, 576
 Szembek Krzysztof 448, 450
 Szembek Stanisław 444, 445, 446, 448, 469
 Szeremetiew Borys Fiodorowicz 150, 461
 Szornel Jerzy 35
 Szpak Jacek 403
 Sztetyło Janusz 566
 Szweykowska Anna 141
 Szydłowski Tadeusz 87
 Szymańska Małgorzata 250
 Szymczak Barbara 110, 111, 119, 155, 176, 177, 386
 Szymonowicz Szymon 49
 Szyszko 347
 Szyszkowska Krystyna 13
 Szyszkowski Samuel 224
 Śliwiński Artur 13
 Śliziński Jerzy 141, 188
 Śreniowski Stanisław 177, 173
 Świdziński Konstanty 136
 Święcicki Mikołaj 226, 242, 308, 399, 423, 428, 438
 Taborski Roman 129
 Taparelli Piotr Paweł 433
 Tapié Victor L. 405
 Tarczyński Marek 324
 Targosz Karolina 25, 29, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 40, 43, 44, 45, 52, 57, 59, 61, 62, 63, 68, 72, 75, 76, 85, 91, 92, 93, 100, 101, 102, 117, 129, 133, 139, 142, 153, 189, 190, 204, 205, 206, 209, 218, 220, 223, 241, 243, 249, 302, 378, 500, 582, 583, 587
 Tarło Adam 467
 Tarło Jan 544, 581, 587, 592
 Tarło Karol 165, 181, 308
 Tarło M. 326, 327
 Tatarkiewicz Anna 203
 Taternicki Jerzy 60
 Taurogiński Bolesław 590, 593
 Tazbir Janusz 36, 38, 61, 62, 141, 151, 152, 168, 212, 216, 269, 314, 318, 321, 447
 Tenczyn Marcin 269, 281
 Tende Gaspar de (Hauteville) 97, 299
 Teresa Kunegunda Sobieska 11, 14, 17, 20, 35, 39, 41, 64, 66, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 88, 89, 90, 92, 94, 96, 100, 101, 102, 103, 125, 138, 144, 150, 151, 153, 154, 166, 169, 170, 171, 172, 173, 183, 193, 195, 196, 198, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 257, 258, 275, 299, 301, 302, 317, 320, 331, 354, 360, 364, 366, 481, 482, 489, 513, 514, 516, 517, 518, 523, 524, 548, 550, 559
 Theil du 166
 Thököly Emeryk 122, 123, 131, 136, 137, 147
 Thrux Wolfgang 137
 Thurn Franciszek Zygmunt von 180
 Thurn Philip von 188
 Tłustochowicz Małgorzata 504
 Tolla 370
 Tomczak Andrzej 287
 Tomkiewicz Władysław 81, 89, 252
 Topin Marius 205, 230
 Topolska Maria Barbara 269
 Topolski Jerzy 205, 281, 294
 Torcy Henryk 401
 Torcy Jean-Baptiste 331, 335, 310, 397, 520
 Towiańska Konstancja 261, 263, 273, 278, 383, 387, 400, 411, 412, 424, 425, 428

- Towiański Jerzy 271, 384, 407
Towiański Krzysztof 271, 292, 299, 422
Trawicka Zofia 48, 51, 60, 257
Tretiakow P.N. 298
Tricius 69, 84, 89
Troyat Henri 298
Truchim Stefan 85, 334
Trzeczowski Jan Kazimierz 550
Trzoska Jerzy 107
Tschupplik Karl 563
Tuhaj-bej 54
Tuluzy hr. Ludwik Aleksander 496
Turenne Frédéric Maurice Casimir 562, 567
Turnau Irena 222
Turski Jan Kanty 191, 193
Tuszyński Jan Drobysz 285, 399
Tygielski Wojciech 187, 217, 316
- Ujma Magdalena 82, 257, 593
Ulčínaitė Eugenia 59
Ulryka Eleonora 197, 418
Uniechowski Bogusław Aleksander 208, 462
Urban Waław 524
Urbanowicz Diana 160, 161, 230
Urbańczyk Stanisław 72, 142
Urbański A. 489
Urbański Jan Jerzy 555
Urbański Tadeusz 130
Urbański Wojciech 76, 130
Ursch Ferdinand 179
Urwanowicz Jerzy 118
- Valerio Sylwester 297
Valette Michel Rousseau de la
Vellingk Maurycy 379
Vigarello Georges 250, 476
Villari Rosario 59, 274
Villars Louis Hector 359, 360
Villeroi François de 226
Vinius Andriej Andriejewicz 267, 270, 298
Vitry 122
Vocelka K. 111
Vota Maurycy 63, 197, 204, 233, 249, 251, 256, 257, 258, 261, 263, 264, 277, 279, 282, 283, 287, 291, 305, 307, 362
Vovelle Michel 38
- Wachowiak Bogdan 111, 166, 269, 294, 386
Wachslager Georg 325, 415
- Wagner Marek 15, 62, 76, 124, 160, 175, 192, 195, 196, 203, 207, 208, 209, 257, 258, 264, 269, 270, 271, 279, 284, 285, 286, 327, 328, 396, 407
Wajda Kazimierz 125
Waldstein (Wallenstein) Karl Ferdinand 142, 167, 183, 359
Walewski Antoni 14, 241, 242, 250, 251, 253, 254, 257, 258, 259, 264, 268, 269, 270, 277, 278, 282, 287, 288, 289, 293, 294, 298, 300, 301, 302, 323, 324, 325, 343
Waliszewski Kazimierz 14, 16, 251, 254, 291, 314, 493, 500
Wałkowski Andrzej 66
Warachim Hieronim 475
Warszycki Jan Antoni 574
Warszycki Stanisław 265
Wasilewski Tadeusz 54, 113, 118, 124, 139, 161, 229, 230, 233, 269, 314, 351, 484
Wawrykowa Maria 60
Waza Karol Ferdynand 170
Waza Zygmunt Kazimierz 43, 56
Wazówna Anna Konstancja Katarzyna 56, 84, 176, 484
Wąs Gabriela
Wąsowski Bartłomiej Nataniel 53, 62
Weaver F. J. 496
Webersfeld Edward 67, 70, 73, 354, 463
Weiss Sylwiusz Leopold 502, 529
Wejnert Aleksander 151
Wessel Franciszek 231
Wessel Józef 482
Wessel Stanisław 182, 390, 480
Wessłowa Maria Barbara (Helena) 480
Wessłówna Maria Józefa zob. Sobieska Maria Józefa
Wettyn Christian August 360
Weyda Adam 462, 463
Wędzicha Lubomir 128
Wheatcroft Andrew 130
Widmar Melchior 88
Wielopolska Maria Anna 184, 185, 206, 228, 251
Wielopolski Jan 144
Wierzbicki Leszek Andrzej 35
Wierzbowski Teodor 15, 271, 283, 339, 342
Wijaczka Jacek 460
Wilder Jan Antoni 29
Wilhelm III 118, 305
Wilhelmina Amalia 221, 370, 373, 433, 441, 508, 512, 522, 523, 557, 559
Wilk Marian 297, 452

- Wimmer Jan 49, 51, 111, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 134, 135, 137, 138, 142, 145, 149, 150, 153, 154, 194, 203, 285, 374, 392, 444, 452, 475
- Windakiewicz Stanisław 40, 101
- Winkler Marcin 59, 63, 140, 319
- Wirpsza Witold 95
- Wiskowaty Konstanty 121
- Wisner Henryk 54, 55, 56, 82, 108, 109, 114, 116, 151, 339
- Wiszewski Przemysław 26
- Wiśniewska Halina 26, 35, 78
- Wiśniowiecka Teofila 585
- Wiśniowiecki Dymitr 115, 116, 122
- Wiśniowiecki Janusz 586
- Wiśniowiecki Michał 422, 544, 584, 587
- Witczak Tadeusz 43, 141, 305
- Witko Andrzej 581
- Wittelsbach Anna Maria Karolina 244, 523, 559
- Wittelsbach Ferdynand 558
- Wittelsbach Filip 523
- Wittelsbach Józef Ferdynand 244, 300, 369
- Wittelsbach Karol Albert 508, 523, 524
- Wittelsbach Klemens August 523, 558
- Wittelsbach Violante Beatrix 133, 144
- Witusik Adam Andrzej 43, 49, 129
- Witwicki Jan Stanisław 98, 170, 175, 179, 182, 185, 206, 250, 251, 261, 265, 277, 278, 310, 312
- Władysław IV Waza 51, 54, 55, 56, 82, 108, 109, 111, 113, 123, 139, 146, 151, 164, 202, 324, 339, 368
- Włodarczyk Rafał 16
- Włodarski Maciej 511
- Wogan Charles 469, 533, 537, 540
- Wojakowski Józef 52, 583
- Wojciechowski Tadeusz 555, 581
- Wojtasik Janusz 49, 335, 352, 374
- Wojtowicz Jerzy 111, 216
- Wolańczyk Maria 59, 140
- Wolański Filip 321, 561
- Wolczyński 232, 233, 318
- Woleński Stanisław 150, 151
- Wolfenbüttel Charlotte von 463
- Wolff Fryderyk Lüdinghausen von 401
- Woliński Janusz 16, 36, 39, 53, 135, 160, 209, 269, 350, 351, 374
- Wollson Ernest 181, 517, 559
- Wollson Ferdynand 433, 557
- Wollson Ludwik 181, 548, 550
- Wołoszyn Stefan 58
- Wójcicki Kazimierz Władysław 32
- Wójcik Zbigniew 13, 38, 39, 44, 45, 48, 50, 55, 57, 83, 107, 111, 112, 113, 115, 116, 118, 120, 121, 122, 123, 127, 130, 134, 142, 144, 145, 146, 148, 151, 152, 153, 156, 159, 160, 161, 163, 164, 166, 167, 172, 173, 187, 196, 197, 200, 201, 204, 207, 209, 213, 227, 229, 230, 232, 233, 250, 252, 270, 272, 281, 283, 297, 329, 444, 514
- Wratisław Franciszek Karol 431
- Wróbel Elżbieta Elena 57, 58, 64, 78
- Wychowski Stefan 254, 446, 556
- Wyczański Andrzej 494
- Wyhowski Aleksander 208
- Wyrobisz Andrzej 70, 86, 92, 229, 272
- Zabłocki 435
- Zachara Maria 50, 53
- Zahorski Andrzej 81, 84
- Zajączkowski Andrzej 269, 281, 282
- Zajewski Władysław 111
- Zaleski Wincenty 330
- Załęcki Stanisław 181
- Załuski Andrzej Chryzostom 81, 155, 174, 182, 187, 209, 212, 213, 219, 220, 221, 223, 224, 225, 250, 251, 264, 271, 272, 278, 285, 308, 313, 322, 328, 329, 334, 340, 397, 434, 472, 582
- Załuski Andrzej Stanisław 583, 587, 593
- Załuski Franciszek 272
- Załuski Hieronim 272
- Załuski J.A. 327
- Zamocki 530
- Zamorski Bronisław 268
- Zamoyska Anna 273
- Zamoyska Barbara 43
- Zamoyska Kasia 25
- Zamoyska Marianna 528
- Zamoyski Jan 48
- Zamoyski Jan Kazimierz 171
- Zamoyski Marcin 137
- Zamoyski Tomasz 39, 43, 52, 81
- Zamoyski Jan 25, 28
- Zarzycki Wacław 280
- Zasławski-Ostrogski Aleksander Janusz 61, 64, 76, 593
- Zasławski-Ostrogski Władysław Dominik
- Zawadzki Franciszek 589
- Zawadzki Konrad 128
- Zawadzki Władysław 13, 67, 123, 155, 162, 181, 259, 363, 370, 379, 434, 436, 437, 472, 536, 539, 543, 544, 553, 579, 580, 582, 587

Zawisza Krzysztof 16, 269, 278, 286, 330, 334, 351
Zbąski Stanisław 169
Zbierzchowski Aleksander 124, 128
Zbudniewek Janusz 403, 553
Zdzitowiecka-Jasieńska Halina 269, 285, 309
Ziegler 433
Zielińska Teresa 458, 518
Zielińska Zofia 151
Zieliński Andrzej 189, 518, 528, 531
Zieliński Ryszard 568
Ziembicki Witold 15, 35, 91, 103, 156, 157, 158, 197, 199, 206
Ziemielewska Anna 438
Zierowsky Johann Christoph 116, 162, 171, 172
Zięba Małgorzata 52
Zimowski Lech 331
Złotkowski Dariusz 329, 543, 544
Złotnicki Mikołaj 124
Zofia Charlotta 156, 220, 221
Zubrzycki Dionizy 304

Związek Jan 40
Zwiebel (Zwieffeln?) 185
Zwierzykowski Michał 276, 438
Zygmunt August 62, 583
Zygmunt III 54, 56, 107, 108, 109, 111, 123, 164, 170, 270

Żarnowska Anna 70
Żeleński-Boy Tadeusz 36, 48, 120, 128, 146
Żelewski Roman 325
Żelęcka 44
Żerek-Kleszcz Hanna 38
Żeromska-Ciesielska Monika 41, 42
Żołądź-Strzelczyk Dorota 26, 29, 31, 32, 34, 40, 42, 43, 53, 57, 58, 61, 62, 73, 92
Żółkiewska Regina 38, 51, 70
Żółkiewski Jan 51, 52, 123
Żółkiewski Stanisław 50, 51, 87, 123, 148, 590
Żórawska-Witkowska Alina 350, 578
Żukowska Kazimiera 319
Żupański Józef Kazimierz 16

Les fils royaux — Jacques, Alexandre et Constantin Sobieski

Résumé

Dans le livre l'auteur présente la biographie des fils de Jean III Sobieski et décrit leur vie dans la maison familiale ainsi que leur éducation, différente de celle des Vasa. La publication montre les démarches du couple royal afin de garantir le trône à leur fils aîné à l'aide d'un mariage bénéfique, contracté d'abord par Jakub et, plus tard, aussi par ses frères. L'auteur nous présente le fils aîné auprès de son père pendant des expéditions de guerre qui allaient populariser son nom et sa gloire de guerrier parmi la noblesse. Ensuite elle décrit le sort des fils royaux après la mort de leur père : d'abord des manoeuvres échouées de monter sur le trône juste après la mort du roi et l'attitude de la société envers les candidatures des fils, ensuite des tentatives de reprendre le pouvoir royal pendant la grande guerre du Nord. Nous voyons également la réserve avec laquelle après l'emprisonnement et des expériences tragiques de cette période les Sobieski renoncent lentement à la politique et refusent la proposition du tzar Pierre le Grand de reprendre le pouvoir sur le pays. Dans le livre l'auteur présente également la vie familiale des fils royaux, à savoir les mariages de Jacques et de Constantin, ainsi que le refus d'Alexandre envers des mariages proposés. En plus elle décrit les relations entre les frères et aussi avec leur soeur Thérèse Cunégonde et avec des parents de la famille Pfaz-Neuberg. L'auteur montre l'histoire des filles du prince aîné, avant tout leurs projets matrimoniaux, pour donner l'image de Jacques-père et pour présenter ses contacts avec les filles déjà mariées.

Königssöhne — Jakub, Aleksander und Konstanty Sobieski

Zusammenfassung

Das Buch handelt über die Lebensgeschichte der Söhne von Jan III Sobieski. Ihr Leben im Familienhaus und ihre Ausbildung werden mit der von den Kindern der Familie Waza verglichen. Es wird gezeigt, auf welche Weise das königliche Paar seinem ältesten Sohn die Übernahme des polnischen Throns zu sichern versuchte. Das Ziel sollte u. a. durch günstige Ehen des Sohns, Jakub und seiner Geschwister erreicht werden. Den ältesten Prinzen sieht man auch an Vaters Seite in Kriegszügen, wo er den Kriegsrühm erwerben und seinen Namen unter den Adligen verbreiten sollte. Dann schildert die Verfasserin das Leben der königlichen Söhne nach dem Tod ihres Vaters: misslungene Bemühungen um Krone, unfreundliche Einstellung der Gesellschaft zu ihrer Kandidatur für den Thron und weitere Bemühungen, während des Nordkrieges den Gipfel der Macht wieder zu erreichen. Man sieht, wie sich Sobieskis nach der Festsetzung und nach tragischen Schicksalsschlägen langsam aus der Politik zurückziehen und den Vorschlag des Zaren Peters I., die Macht in Polen zu übernehmen, ablehnen. Die Verfasserin zeigt das Familienleben der Prinzen, die von Jakub und Konstanty geschlossenen Ehen und Aleksanders Hemmungen vor den ihm vorgeschlagenen Ehen. Sie schreibt über gegenseitige Beziehungen zwischen den Prinzen und ihr Verhältnis zu der im Ausland verweilenden Schwester, Theresa Kunegunda und zu Jakubs Verschwägerten aus der Familie Pfaz-Neuburg. Das Buch informiert auch über das Leben der Töchter von dem ältesten Prinzen; man hat die Gelegenheit, den Prinzen Jakub als Vater (seine Bemühungen um die Heirat des Tochtters) und dessen Beziehung zu den schon verheirateten Töchtern kennenzulernen.

Na okładce obraz *Jan III Sobieski z rodziną*
(autorstwa malarza dworskiego nieznanego nazwiska)
Fotograf Zbigniew Reszka

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego dziękuje Muzeum Pałacowi w Wilanowie
za wyrażenie zgody na publikację reprodukcji

Właścicielem ryciny z rękopisu Wernhera *Topographia Silesiae* T. 2 (na wyklejce)
jest Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu, której dziękujemy za udostępnienie materiału

Redaktor
Barbara Konopka

Projektant okładki
Paulina Tomaszewska-Ciepły
na podstawie pomysłu **Nadii Skrzypietz**

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigała

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-2000-7 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-2329-9 (wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 42,0. Ark. wyd. 64,5. Papier offset. kl. III,
90 g Cena 84 zł (+ VAT)

Łamanie: Pracownia Składu Komputerowego
Wydawnictwa Uniwersytetu Śląskiego
Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c., M. Rejnowski, J. Zamiara
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

